

Nr 227.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen; given Stockholms slott den 17 mars 1933.

Under åberopande av bifogade i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning förlägga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen.

§ 24.

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den, som, på sätt i vallagen sägs, vid valförrättning personligen sig inställer; dock att dels sådan valberättigad, som till följd av yrkes- eller tjänsteförpliktelse är förhindrad att personligen inställa sig, må, i den utsträckning och under de villkor som stadgas i vallagen, utan sådan inställelse avgiva valsedel, dels ock make må, i den ordning som stadgas i nyssnämnda lag, avgiva valsedel genom andra maken, därest denna är röstberättigad.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. Schlyter.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 17 mars 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anför:

»I Sverige liksom även i andra länder med representativt statskick är till bevarande av valhemligheten och valsäkerheten i övrigt såsom huvudregel vid politiska val stadgat, att rösträtten skall utövas vid personlig inställelse inför valförrättaren i det valdistrikt, där väljaren är i röstlängd uppförd. I den mån rösträtten de senaste årtiondena i de flesta västerländska stater utsträckts till allt vidare folkretsar, har emellertid behov av särskilda åtgärder till underlättande av valdeltagandet allt mera gjort sig gällande och i åtskilliga länder uppmärksammats av lagstiftaren. När rösträtt för kvinnor vid val till andra kammaren år 1921 infördes i vårt land, medgavs sålunda, till underlättande av de gifta kvinnornas deltagande i valet, genom ändring i riksdagsordningen rätt för äkta make att avgiva valsedel genom andra maken, därest denna vore röstberättigad; och samtidigt infördes i riksdagsordningen bestämmelse om rätt för valberättigad, som genom frånvaro från valdistriktet till följd av yrkes- eller tjänsteförpliktelse vore förhindrad att personligen inställa sig vid valtillfället, att vid valen till andra kammaren i utsträckning och under villkor, som stadgades i vallagen, utan sådan inställelse avgiva valsedel. Sådan rätt skall enligt vallagen tillkomma den, som utövar militärtjänst eller sjömansyrket eller såsom deltagare för egen eller annans räkning i fiske i öppen sjö eller i annan egenkap tillhör besättning eller annan personal å fartyg, samt den, som tillhör personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid postverket, tullverket eller lots- eller fyrväsendet, ävensom, sedan år 1924, den, som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat, samt äkta maka till sådan person, i sistnämnda fall, därest hinder för hennes personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att hon är bosatt å makens tjänsteort. Nämnda personer kunna under angivna förutsättningar utöva sin rösträtt genom att insända valsedel omedelbart till Konungens befallningshavande. Mot-

svarande rätt att rösta utan personlig inställelse, som år 1921 blev gällande beträffande valen till andra kammaren, infördes även för de kommunala valens vidkommande i sammanhang med fullmaktsröstningens avskaffande år 1920; även omförmälda år 1924 vidtagna utvidgning av rätten att rösta med valsedelsförsändelse vid valen till andra kammaren vann tillämpning å kommunala val.

I betraktande av den stora vikt, som måste fästas därvid att åt de röstberättigade beredes tillfälle att i största möjliga utsträckning utöva sin rösträtt, synas de sålunda vidtagna åtgärderna till underlättande av röstningen för vissa kategorier medborgare dock knappast fylla skäliga anspråk. Valsedelsförsändelseinstitutet för äkta makar användes visserligen i stor utsträckning och torde fylla ett väsentligt behov inom det område, där det har tillämpning, men rätten för vissa yrkes- och tjänstemän att insända valsedel har — delvis kanske i följd av det invecklade tekniska förfarandet — kommit till förhållandevis ringa användning bland de därtill berättigade och har sålunda ej fått större praktisk betydelse. Utöver de grupper av yrkes- och tjänstemän, som nu äga rätt att använda valsedelsförsändelse, finnas dessutom åtskilliga andra dylika grupper, för vilka befrielse från kravet på personlig inställelse vid valförrättningen i hemorten kunde vara av stort värde. Skilda förslag att utvidga tillämpningsområdet för det nu förefintliga valsedelsförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän att omfatta ytterligare grupper av sådana och även att omfatta vissa kategorier av väljare, vilka icke kunna hänföras till yrkes- eller tjänstemän, hava även vid upprepade tillfällen framförts inom riksdagen men avvisats av konstitutionsutskottet och kamrarna med hänsyn bland annat till de risker för valsäkerheten en dylik utvidgning kunde väntas medföra.

Även andra utvägar att underlätta valdeltagandet hava emellertid varit före i den offentliga diskussionen. Härvid har i främsta rummet varit fråga om rätt för röstberättigad att avlämna valsedel i annat valdistrikt än det, där han är i röstlängden uppförd. Införande av ett dylikt röstningssätt var sålunda under övervägande, när de nuvarande valsedelsförsändelseinstitutet infördes, men tanken därpå avvisades bland annat under den motivering, att detta sätt bruste i effektivitet, särskilt vad anginge vissa valmanskategorier, som vid den då föreliggande lagstiftningsuppgiften fölle i första rummet. Nu antydda möjlighet att bidra till förevarande frågas lösning synes emellertid, ej minst med hänsyn till erfarenheterna från Tyskland, där ifrågavarande röstningssätt i stor utsträckning användes, böra ägnas större uppmärksamhet än tidigare varit fallet i vårt land. Särskilt bör framhållas, att rätten att rösta vid valförrättning utom hemorten icke behöver knytas allenast till vissa begränsade grupper av väljare utan lär kunna komma envar tillgodo, vilken av vad anledning som helst valdagen vistas å annan ort inom

riket än hemorten. Ett dylikt system synes ej heller, om det utformäs med omsorg, behöva medföra några egentliga risker för valsäkerheten.

Da föreliggandé spörsmål med hänsyn till vad nu anförts synts mig böra göras till föremål för utredning, har jag låtit inom departementét verkställa sådan genom tillkallad sakkunnig, vilken utarbetat en promemoria med förslag i ämnet jämte utkast till lagtext. Förslaget berör i huvudsak endast valen till andra kammaren och innebär, att vid dessa val väljare skall kunna avlämna valedel, avseende valet i den valkrets, dit han hör, vid valförrättning i vilket valdistrikt inom riket, han finner mest lägligt.

Jag är icke nu beredd att taga bestämd ståndpunkt till de i nämnda förslag uppdragna riktlinjerna, men synes mig en reform i huvudsaklig överensstämmelse därmed principiellt önskvärd. Jag har för avsikt att på grundval av promemorian verkställa vidare utredning i ämnet, närmast genom att infordra vederbörande myndigheters yttranden över densamma.

För genomförande av en reform i angiven riktning lär emellertid krävas en ändring i § 24 riksdagsordningen. Denna paragraf är nu av följande lydelse:

'Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer; dock att dels sådan valberättigad, som genom frånvaro från valdistriktet till följd av yrkes- eller tjänsteförpliktelse är förhindrad att personligen inställa sig vid valtillfället, må, i den utsträckning och under de villkor, som stadgas i vallagen, utan sådan inställelse avgiva valedel, dels ock make må, i den ordning, som stadgas i nyssnämnda lag, avgiva valedel genom andra maken, därest denna är röstberättigad.'

Intill år 1921 innehöll paragrafen endast att rösträtt ej finge utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställde. Uttrycket valtillfälle åsyftade ursprungligen de olika tillfällen, vid vilka val avseende riksdagen kunde förekomma, nämligen då det gällde utseende av ledamöter i första och i andra kammaren samt i vissa fall elektor för val av ledamöter i andra kammaren. Uttrycket medgav icke möjlighet att rösta vid annat än ett visst bestämt valtillfälle. I den år 1921 tillagda delen av paragrafen förutsattes även, att väljaren, då han ej röstar med valedelsförsändelse, skall avlämna valedel i det valdistrikt, där han är i röstlängden upptagen. Då paragrafens nuvarande formulering sålunda torde få anses lägga hinder i vägen för en reform av antytt slag, synes densamma böra undergå erforderlig ändring.

Det synes lämpligast, att ändringen endast går ut på att möjliggöra en sådan röstningsmetod som här avses utan att lämna föreskrift därom. Jag vill i överensstämmelse härmed föreslå, att paragrafen ändras sålunda, att i första delen av densamma orden 'som vid valtillfälle' utbytas mot 'som, på sätt i vallagen sägs, vid valförrättning' samt att i

senare delen av paragrafen orden 'genom frånvaro från valdistriktet' och 'vid valtillfället' utgå.

Genom dessa ändringar skulle riksdagsordningens bestämmelser angående det nuvarande valedelsförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän erhålla en något ändrad innebörd. Enligt paragrafens föreslagna formulering skulle icke som nu grundlagen innefatta hinder för institutets användning även i fall, då valmannen vistades *inom* valdistriktet. För att en dylik ändring i villkoren för rätt att använda valedelsförsändelse skall bliva verklighet fordras emellertid även ändring i vallagen. Förslag härom har framställts i den föreliggande promemorian. Ehuru jag ej utan ytterligare utredning finner mig kunna taga bestämd ståndpunkt till denna detalj, anser jag dock goda skäl tala för en reform i den angivna riktningen. Vid sådant förhållande synas betänkligheter ej heller böra möta mot att undanröja det hinder för en sådan reform, som ligger i riksdagsordningens nuvarande ordalag.

Antoges den ifrågasatta grundlagsändringen såsom vilande av innevarande års riksdag, skulle vid första riksdag efter nya allmänna val till andra kammaren, då grundlagsändringsförslaget skulle slutligen prövas, fullständigt förslag till lagändringar i enlighet med vad förut sagts kunna framläggas, därest lämpligheten därav bekräftades vid den fortsatta utredningen. Då genom en sådan grundlagsändring lösningen av reformfrågan i varje fall icke på något sätt föregripes, vill jag föreslå, att proposition med förslag till grundlagsändring av angiven innebörd nu avlåtes till riksdagen.

Den omförmälda promemorian jämte utkast till lagtext och formulär torde såsom bilaga få åtfölja detta protokoll.»

Departementschefen uppläser härefter ett inom departementet upprättat *förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen* samt hemställer, att förslaget måtte föreläggas riksdagen till prövning i grundlagsenlig ordning.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

H. Stefenson.

P. M.

För ett demokratiskt, på den allmänna rösträtten uppbyggt statsskick framstår det som en viktig uppgift att i största möjliga utsträckning bereda medborgarna tillfälle att faktiskt utöva den i författningen dem tillerkända rösträtten. Å andra sidan ligger det ock stor vikt på att valsäkerheten och valhemligheten bevaras. I sådant syfte har tidigare i snart sagt alla länder med representativt statsskick för rösträttens utövning som huvudregel krävts väljarens personliga inställelse vid valförrättningen i det valdistrikt, där han uppförts i röstlängden. Sedan under detta århundrade i flertalet västerländska stater rösträtten utsträckts till allt större folkkretsar, har emellertid antalet av dem, vilka av giltiga orsaker äro förhindrade att personligen inställa sig vid valförrättningen i det valdistrikt, där de äro röstberättigade, ökats, och i samband därmed hava i åtskilliga länder åtgärder vidtagits för att bereda sådana röstberättigade tillfälle att i annan ordning utöva sin rösträtt. En dylik utveckling har även ägt rum i vårt land.

Historik.

§ 24 av 1866 års riksdagsordning stadgade i sin ursprungliga lydelse som undantagslös regel, att rösträtt vid riksdagsmannaval ej finge utövas av annan röstberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställde.

I samband med kraven på rösträttens utsträckning framkommo emellertid i början av 1900-talet de första förslagen att medgiva undantag från denna regel. Vid 1902 års riksdag väcktes — i anslutning till propositionen detta år om rösträttens utsträckning — i andra kammaren motion, däri föreslogs ändrad lydelse av nämnda paragraf i riksdagsordningen. Förslaget innebar, att röstberättigad, som på grund av sjukdom, militär tjänstgöring eller annat laga förfall, resa eller utomlandsvistelse vore förhindrad iakttaga personlig inställelse, skulle äga att före valet insända sin röst till valförrättaren, på sätt i särskild lag stadgades. På konstitutionsutskottets hemställan avsågs motionen av båda kamrarna. Samma förslag framfördes emellertid åter i motioner vid 1903, 1906 och 1908 års riksdagar. År 1903 avstyrktes förslaget åter av konstitutionsutskottet och avsågs av båda kamrarna. Även år 1906 avstyrktes förslaget av utskottet. Dess hemställan bifölls av första kammaren, men andra kammaren biföll en av tre utskottsledamöter avgiven reservation, däri föreslogs riksdagsskrivelse med anhållan om utredning

och framläggande av eventuellt förslag i ämnet. År 1908 slutligen — sedan vid 1907 års riksdag grundlagsändring innebärande rösträttens utsträckning antagits som vilande — hemställde konstitutionsutskottet, att riksdagen ville till Kungl. Maj:t avlåta skrivelse med begäran om utredning, huruvida och under vilka villkor undantag måtte kunna göras från den i § 24 riksdagsordningen givna bestämmelsen, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Denna utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna.

Det förslag, som framförts i nämnda motioner åren 1902—1908, hade till förebild norska lagbestämmelser. I motiveringen till motionerna framhölls, att föreskriften om personlig inställelse verkade ogynnsamt för vissa grupper medborgare, däribland nämndes sjömän, militärer och tjänstemän vid kommunikationsverken. Även i riksdagsskrivelsen år 1908 framhöllos dessa grupper såsom särskilt i behov av undantag från regeln om personlig inställelse.

Det kan anmärkas, att i 1907 års rösträttsproposition föredragande departementschefen framhållit, att sedan reglerna för det allmänna valförfarandet blivit bestämda, det bleve möjligt att undersöka, om och i vad mån åtgärder kunde vidtagas i det av departementschefen såsom högst beaktansvärt betecknade syftet, att de, som av yrke eller tjänst vore hindrade att personligen deltaga i riksdagsmannavalen, skulle äga möjlighet att insända sina röstsedlar till valförrättaren.

Frågan om röstning utan personlig inställelse blev under åren efter 1908 berörd i åtskilliga propositioner, interpellationer och motioner, bland annat i sammanhang med frågan om fullmaktsröstningens avskaffande vid de kommunala valen, med frågan om införande av röstplikt vid de politiska valen och med frågan om politisk rösträtt för kvinnor.

I anledning av 1908 års riksdagsskrivelse uppdrog Kungl. Maj:t år 1913 åt professorn Albert Ernberg att verkställa utredning i ämnet. Denne framlade år 1918 utredning och förslag angående röstning utan inställelse inför valförrättaren vid val till andra kammaren, enligt vilket förslag rätt att insända valsedel skulle tillkomma vissa sjömän, sjökommanderad personal vid flottan, viss personal vid lotsverket och tullverket samt fiskare i Göteborgs och Bohus län.

På grundval av nämnda utredning framlade Kungl. Maj:t till 1919 års lagtima riksdag förslag om ändring i § 24 riksdagsordningen av innebörd, bland annat, att sådan valberättigad, som genom frånvaro från valdistriktet till följd av yrkes- eller tjänsteförpliktelse vore förhindrad att personligen inställa sig vid valtillfället, skulle, i den utsträckning och under de villkor, som stadgades i särskild lag, utan sådan inställelse kunna avgiva valsedel.

Vid samma riksdag framlades även de grundlagsändringsförslag, vilka betingades av den år 1918 i princip överenskomna författningsrevisionen, och vilka innefattade, bland annat, bestämmelser om röst-

rätt för kvinnor. Till underlättande av de gifta kvinnornas deltagande i valet innehöll det nämnda förslaget om ändring i § 24 riksdagsordningen även bestämmelse, att make skulle äga avgiva valsedel genom andra maken, därest denne vore röstberättigad.

De föreslagna ändringarna av § 24 riksdagsordningen antogs på hemställan av första särskilda utskottet såsom vilande allenast med den jämkningen, att de närmare bestämmelserna angående röstning utan personlig inställelse skulle upptagas i vallagen och ej i särskild lag; och blev denna grundlagsändring år 1921 definitivt antagen. Härigenom erhöll nämnda paragraf sin nuvarande lydelse.

Beträffande den närmare utformningen av stadgandena om rätt att insända röst hade Kungl. Maj:t år 1919 föreslagit, att sådan rätt skulle tillkomma väljare, som vore förhindrade att inställa sig vid valtillfället på grund av nödvändigt uppehåll utom valdistriktet för utövande antingen av militärtjänst eller av sådant yrke eller sådan allmän tjänst, som regelmässigt medförde vistande utom distriktet. Särskilda utskottet fann emellertid — i huvudsaklig överensstämmelse med professor Ernberg — att företräde borde givas åt den läggning av bestämmelserna i ämnet, att lättnaden i fråga om kravet på personlig inställelse medgaves endast åt vissa uppräknade yrkes- och tjänstegrupper, om vilka det gällde, att för dithörande personer yrkes- eller tjänsteutövningen plägade utgöra ett alldeles bestämt och oöverkomligt hinder att personligen infinna sig vid röstningen. Lagstiftningens tillämplighetsområde kunde då, anförde utskottet, klart avgränsas, och man undveke den betänkliga olägenheten av en växlande och osäker praxis. Utskottet förklarade dock, att huru ifrågavarande stadganden än formulerades, det måste inträffa, att ett visst godtycke komme att vidlåda desamma. Lagstiftningen måste enligt utskottets mening nödvändigt få karaktären av försökslagstiftning i ett vanskligt ämne. Enligt utskottets förslag skulle den ifrågavarande rätten tillerkännas dem, som utövade militärtjänst, dem som utövade sjömansyrket eller såsom deltagare i fiske i öppen sjö eller i annan egenskap tillhörde fartygs personal samt dem, som tillhörde personalen vid statens eller enskilda järnvägar eller vid postverket, tullverket eller lots- eller fyrväsendet.

Bestämmelserna angående valsedelsförsändelseinstitutet — såväl beträffande vissa yrkes- och tjänstemän som äkta makar — infördes i den av utskottet utarbetade nya vallagen, vilken av riksdagen antogs att träda i kraft samtidigt med de grundlagsändringar, vilka betingades av den år 1918 i princip beslutade författningsrevisionen, och nämnda ändring i § 24 riksdagsordningen. Den nya vallagen utfärdades sedermera år 1920 och trädde i kraft vid grundlagsändringarnas definitiva antagande år 1921.

För de kommunala valens vidkommande infördes motsvarande rätt

att använda valedelsförsändelse genom lagändringar år 1920 i sammanhang med fullmaktsröstningens avskaffande.

Sedermera har allenast en ändring vidtagits beträffande rätten att rösta utan personlig inställelse, nämligen 1924, då riksdagen biföll Kungl. Maj:ts proposition att göra valedelsförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän tillämpligt även å den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat samt äkta make till sådan person.

Alltsedan 1919 hava motionsvis framförts en rad förslag till utvidgning av rätten att rösta utan personlig inställelse, vilka dock samtliga avstyrkts av vederbörande utskott och avslagits av båda kamrarna. Vid 1919 års riksdag, då ifrågavarande lagstiftning genomfördes, föreslogs sålunda införande av dylik rätt även för sjuka och andra, som hade verkligt kroppsligt hinder och svårighet att personligen inställa sig vid valtillfället. Särskilda utskottet förklarade sig icke vilja förneka, att sådana personers utestängande från valen, om det sammanställdes med de särskilda åtgärder, som vidtoges till vissa yrkes- och tjänsteutövares förmån, i vissa fall kunde te sig såsom oberättigat. Utskottet fann emellertid spörsmålet, särskilt i betraktande av de speciella möjligheter till obehörig påtryckning på osjälvständiga väljare, som på ifrågavarande område måste anses föreligga, av synnerligen ömtålig natur; och utskottet fann sig icke övertygat om möjligheten att undvika de antydda olägenheterna.

Motion i syfte att bereda sjuka tillfälle att insända valedel väcktes jämväl vid 1925 års riksdag. Konstitutionsutskottet hänvisade till de av särskilda utskottet år 1919 anförda skälen mot en dylik reform samt framhöll dessutom, att spörsmålet om bevisningen i fråga om sjukdomsförhinder erbjöde betydande svårigheter.

I samband med förberörda år 1924 antagna lagändring behandlades i riksdagen ett par motioner, däri föreslagits utsträckning av rätten att rösta medelst valedelsförsändelse till alla statstjänstemän. Även en motion om en mindre utsträckning av rätten, nämligen till telegrafverkets tjänstemän, förelåg. Beträffande det förra förslaget erinrades av utskottet, att det ginge utanför de principer, på vilka gällande lagstiftning grundades, nämligen att den ifrågavarande rätten endast skulle tillkomma yrkes- eller tjänstegrupper, där regelmässigt hinder för personlig inställelse förefunnos. Beträffande det senare förslaget ansåg utskottet, att ett verkligt behov av dylik rätt för telegrafverkets personal icke kunde anses föreligga.

Härjämte äro att anteckna motionsvis framförda förslag om införande av rätt att insända röstsedel, år 1925 för valmän, boende längre än 5 kilometer från vallokalen eller vilka icke kunde komma dit annat än sjöledes, ävensom för äkta makar till yrkes- och tjänstemän, som ägde begagna valedelsförsändelse, samt år 1927 för valmän, boende inom område, där mötesförbud gällde. Vidare väcktes vid 1929 års riksdag två

motioner, den ena avseende att bereda studerande vid universitet, högskolor och seminarier rätt att rösta medelst valedelsförsändelse, den andra att bereda utom Sverige bosatta medborgare möjlighet att rösta.

Samtliga nu berörda förslag gingo således utöver den principiella ramen för gällande lagstiftning. Konstitutionsutskottet anförde 1925 och 1927 att redan det förhållandet, att de då framförda förslagen stode i klar motsättning till de principer, som förut tillämpats på ifrågavarande lagstiftningsområde, enligt utskottets mening måste ingiva betänkligheter; och om de dittills gällande grunderna frånginges, skulle gränserna för utövande av rätten att rösta medelst valedelsförsändelse upprivas och även åtskilliga andra kategorier av väljare än de i motionerna angivna kunde med lika fog påfordra att erhålla möjlighet till röstning på sådant sätt. Konstitutionsutskottet 1929 anförde liknande skäl mot de sistnämnda år framlagda förslagen och framhöll svårigheten att vid en utvidgning av valedelsförsändelseinstitutet draga en rationell gräns för åtnjutande av rätten till dess användning. Utskottet fann, att en mera vittgående utsträckning av rätten att rösta utan personlig inställelse måste antagas komma att allvarligt inkräkta på de nuvarande principerna för valskicket. På grund av de relativt stränga formkrav, som till förhindrande av missbruk måste uppställas vid röstning medelst valedelsförsändelse, kunde en allmänare rätt att använda detta val sätt lätt medföra krav på rätt att rösta genom fullmäktig. Redan valedelsförsändelsesystemet, tillämpat i större utsträckning, vore emellertid ägnat att underlätta obehörig påtryckning på valmännen. Även i andra hänseenden fruktade utskottet vid utsträckt rätt att använda valedelsförsändelse menliga följder för valsäkerheten och erinrade i detta sammanhang om den förhållandevis höga kassationsprocent, som kännetecknade de genom valedelsförsändelse avgivna rösterna. Slutligen framhöll utskottet, att en större användning av valedelsförsändelser skulle förringa värdet av den då nyligen införda preliminära röstsammanräkningen och åter framskjuta tidpunkten för valresultatets överblickande. Åtta ledamöter av utskottet reserverade sig mot utskottets ståndpunkt och hemställde om riksdagsskrivelse med begäran om utredning, huruvida och i vilken omfattning rätten till användning av valedelsförsändelse skulle kunna utvidgas, samt eventuellt av denna utredning föranlett förslag.

Slutligen bör nämnas, att år 1927 inom justitiedepartementet en utredning verkställdes angående åtgärder i ändamål att underlätta valdeltagandet för avlägset boende valmän å landsbygden. Sedan Konungens befallningshavande i riket avgivit yttranden, däri framkommit åtskilliga uppslag i ämnet, överlämnades frågan till år 1927 tillkallade valagstiftningssakkunniga, vilka föreslogo utsträckning av tiden för röstavlämningen till två dagar såsom det enda verk samma medel att främja ifrågavarande syfte, vilket lämpligen kunde ifrågakomma. I anledning

härav framlades år 1928 proposition med förslag om ändring i § 17 riksdagsordningen i syfte att undanröja det hinder för en dylik reform, som formuleringen av denna paragraf reser. Konstitutionsutskottet hemställde om bifall till propositionen, vilken hemställan bifölls av första kammaren men avslogs av andra kammaren, varigenom frågan förföll.

Förefintlig rätt att rösta med valedelsförsändelse.

Förfarandet vid yrkes- och tjänstemäns röstning medelst valedelsförsändelse är tämligen omständligt, såsom närmare framgår av 71—75 §§ i gällande vallag och Kungl. Maj:ts kungörelse den 24 maj 1928 med närmare bestämmelser angående valedelsförsändelse vid val till riksdagens andra kammare. Beträffande förutsättningarna för yrkes- och tjänstemäns rätt att använda valedelsförsändelse må här framhållas, att rätten ej kan utövas i annat fall än då, enligt vad vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, hinder för väljarens personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att yrkets eller tjänstens utövning betingar hans vistande utom valdistriktet den dag, då valet äger rum. Härutinnan har en ändring föreslagits i motion inom andra kammaren vid 1922 års riksdag, däri hemställdes att riksdagen skulle begära utredning angående ändring i nämnda bestämmelse så att det bleve möjligt att använda valedelsförsändelse även i vissa fall, då vederbörande vid fullgörande av sin tjänst eller sitt arbete vistades inom valdistriktet men på grund av tjänstgöringsortens avstånd från vallokalen ej kunde infinna sig vid valet. Konstitutionsutskottet hemställde emellertid om avslag å motionen, vilken hemställan bifölls av kamrarna.

Såsom man kan vänta såväl av det förhållandevis synnerligen begränsade antalet väljare, som över huvud äga begagna sig av institutet med valedelsförsändelse för yrkes- och tjänstemän, som de stränga villkoren för institutets användning i de särskilda fallen och det omständliga tekniska förfarandet därvid, har institutet i praktiken erhållit allenast ringa betydelse. Vid de efter institutets införande hållna valen till andra kammaren har sålunda allenast omkring 1 promille — vid det första av dessa val 1921 endast omkring $\frac{1}{2}$ promille — av de godkända rösterna avgivits genom valedelsförsändelse, och i intet fall torde de sålunda avgivna rösterna hava inverkat på besättandet av något mandat. Antalet kasserade insända valedlar har även varit synnerligen högt, 10—20 procent av samtliga. I Göteborgs och Bohus län är antalet försändelser påfallande ringa i betraktande av att institutet tillkommit med tanke på, bland andra, västkustens fiskare och sjömän. Stockholms stad och Blekinge län hava de ojämförligt högsta antalen försändelser, såväl absolut som relativt.

Valsedelsförsändelseinstitutet för äkta makar har däremot kommit till en betydande användning; några fullständiga statistiska siffror finnas emellertid ej härför.

Förhållandena i främmande länder.

Såsom i det föregående antytts hava på många håll i utlandet åtgärder vidtagits i syfte att för dem, vilka icke kunna komma personligen tillstädes vid valet i det distrikt, där de äro i röstlängden upptagna, möjliggöra att i annan ordning avgiva sin röst. Av intresse kan här vara att anteckna följande.

I *Danmark* hava sjöfarande möjlighet att insända valsedel i liknande ordning som i vårt land. I övrigt fordras obetingat personlig inställelse.

I *Norge* stadgade redan grundlagen av 1814 i dess ursprungliga lydelse rätt för inom riket vistande röstberättigade, som icke kunde inställa sig vid valförrättningen på grund av sjukdom, militär tjänst eller annat laga förfall, att insända sina röstsedlar till valförrättningen före dess avslutande. År 1896 tillades ett stadgande i grundlagen, varigenom även röstberättigad, som uppehöll sig utomlands, tillerkändes rätt att insända valsedel i utsträckning och under villkor, som bestämdes i vanlig lag. I stortingsvallagen stadgades, att utrikes vistande i överensstämmelse med vad som gällde för inom riket vistande medborgare skulle äga insända valsedel vid laga förfall.

Det ifrågavarande röstningssättets tillämpning beredde emellertid många svårigheter och lagstiftningen, som närmare reglerade detsamma, undergick många förändringar, utan att ett tillfredsställande resultat kunde sägas bliva uppnått. Även voro valbesvär i anledning av institutets användning synnerligen vanliga. Svårigheter voro förhanden då det gällde, dels att bedöma vad som skulle räknas såsom laga förfall, dels att pröva bevisningen härom, dels ock att erhålla betryggande säkerhet såväl mot obehöriga påtryckningar som för valhemlighetens bevarande och valsäkerheten i övrigt. De sålunda i Norge yppade svårigheterna att tillämpa ett valsedelsförsändelseinstitut av så omfattande räckvidd torde hava bidragit till att man i Sverige år 1919 stannade vid en mera begränsad rätt att insända röstsedel.

Numera har man också i Norge frångått det ifrågavarande systemet. I grundlagen upptages enligt ändring 1929 allenast ett allmänt stadgande, att i vad mån och under vilka former röstberättigade kunna avgiva sina röstsedlar utan personlig inställelse vid valförrättningarna bestämmas genom lag. Det genom ändringar i vallagen år 1930 närmare utformade nya systemet innebär icke såsom det gamla insändande av röstsedel till valförrättningen utan avlämnande av röstsedel i förväg, i regel tidigast den adertonde dagen före valet, till »mantalsfører» eller särskilt förordnade röstemottagare eller, utanför riket, befälhavare eller

styrman å norskt fartyg. Röstemottagaren insänder valedeln till vederbörande valförrättare; där icke valedeln avgives inom väljarens eget valdistrikt, då den direkt nedlägges i en valurna. Som förutsättning för rätten att begagna ifrågavarande röstningssätt uppställas icke längre laga förfall, utan fordras endast, att väljaren avger en förklaring, att han antingen genom frånvaro från valdistriktet under den för röstavlämningen bestämda tiden eller på grund av offentliga göromål inom valdistriktet är förhindrad att komma personligen tillstädes vid valförrättningen.

I *Finland* medgives icke rätt att insända valedel eller att avlämna valedel i förväg; däremot kan varje valman vid valet avlämna röst i vilket valdistrikt inom riket han önskar. För att rösta i annat valdistrikt än det, där valmannen är i röstlängden uppförd, fordras endast, att han ingiver ett för ändamålet utfärdat utdrag ur röstlängden i sistnämnda distrikt. Hör valmannen till annan valkrets än den, där han avlämnar rösten, kan han antingen rösta å kandidatlista i sistnämnda krets eller också å lista i den krets, inom vilken han är i röstlängd uppförd. I senare fallet insändes hans valedel till den centralnämnd, som verkställer sammanräkningen i valkretsen, dit valmannen hör.

I *Estland* finnes även möjlighet att avgiva röst i annat valdistrikt än det, där väljaren är i röstlängden uppförd, dock endast inom samma valkrets.

I *Tyskland* åter gäller, att möjlighet finnes för valmannen att i vissa fall rösta i vilket annat valdistrikt i riket han önskar. Hans röst räknas obligatoriskt med vid valet i den krets, inom vilken den är avgiven. För att kunna rösta på nämnda sätt måste valmannen avlämna ett av myndighet i hans hemort utfärdat valbevis, som angiver att han är röstberättigad. Valbevis utfärdas för valman, som valdagen under den tid valförrättningen pågår av tvingande orsaker uppehåller sig utanför valdistriktet, där han är i röstlängden uppförd, för valman, som efter utgången av den för framställande av anmärkning mot röstlängden fastställda tid flyttat till annat valdistrikt, samt för valman, som till följd av kroppsligt lidande är hindrad i sin rörelsefrihet och genom valbevis skulle erhålla möjlighet att rösta i en för honom mera gynnsamt belägen vallokal. Den som begär valbevis åligger att göra troligt, att laga grund för utfärdande av sådant föreligger. Det kan anmärkas, att valbevis i vissa fall kan utfärdas även för den, som ej är i röstlängd upptagen, om han visar att rösträtt bör tillkomma honom. För sjöfolk finnes dessutom möjlighet att till särskilda valförrättare avgiva röst inom en tidrymd av 10 dagar före och 5 dagar efter valet, under förutsättning att väljaren medföljer fartyg, som inom nämnda tid före valet lämnar eller inom nämnda tid efter valet ankommer till tysk hamn.

I *Nederländerna* kan väljare senast 14 dagar före valet anmäla, att han önskar deltaga i valet inom viss annan kommun än den, där han är i röstlängden uppförd; anmälan skall göras skriftligen vid personlig inställelse

inför en kommuns styresman men kan ske även i annan kommun än någon av de båda förut nämnda. Genom myndigheternas försorg blir då väljaren så att säga för valet överförd från den kommun, där han är uppförd i röstlängden, till den, där han vill rösta. Anteckning sker i förstnämnda kommuns röstlängd, att han anmält sig vilja deltaga i röstningen inom annan kommun; och i denna andra kommun uppföres han i en särskild förteckning, får sig tillsänd kallelse till valförrättningen — i Nederländerna kallas alla väljare genom personliga kort till valet — samt avlämnar där valsedel i vanlig ordning för valet i den valkrets, dit samma kommun hör.

I åtskilliga *andra stater* än de förut nämnda finnes eller har tidvis funnits en mer eller mindre begränsad rätt att insända valsedel för vissa yrkesmän och i en del andra fall. Bland annat har i vissa länder, som deltog i kriget, anordningar vidtagits för att bereda militärer, som av tjänsten hindras inställa sig personligen, möjlighet att deltaga i valet. Många förslag hava också på ifrågavarande område i skilda länder framställts utan att bli genomförda.

Allmänna utgångspunkter för en reform.

Den ståndpunkt man intager till frågan om utökade möjligheter för medborgarna att annorledes än i vanlig ordning — d. v. s. annorledes än vid inställelse inför valförrättaren i mantalsskrivningsorten — utöva sin rösträtt beror naturligtvis i första hand på den större eller mindre vikt man fäster därvid att medborgarna i verkligheten kunna utöva den enligt författningen dem tillerkända rösträtten. Redan inledningsvis har framhållits, vad ock torde principiellt vara allmänt erkänt, att detta måste framstå som en angelägenhet av vikt i ett land med demokratiskt representativt statskick; och av den givna historiken och redogörelsen för utländska förhållanden framgår, att problemet varit föremål för lagstiftarens omsorg såväl här som i åtskilliga främmande länder. Visserligen torde kunna sägas, att medborgarna i vårt land liksom i regel inom de västerländska staterna i så stor utsträckning hava möjlighet till rösträttens utövning i normal ordning, att ett på detta sätt framkommet valresultat som helhet betraktat giver ett väsentligen riktigt uttryck för åsiktsfördelningen bland de politiskt intresserade medborgarna. I vårt land hava vid de båda senaste valen till andra kammaren över två tredjedelar av de röstberättigade deltagit — omkring 99,9 procent personligen eller genom försändelse för äkta makar — och av de icke deltagande torde endast en förhållandevis ringa del haft verkligt hinder för inställelse. Även om emellertid valresultatet i stort sett icke skulle påverkas av omöjligheten för vissa väljare att infinna sig vid valet och behovet av underlättat valdeltagande sålunda ur representationens och statsstyrelsens synpunkt icke framstår som trängande, måste det likväl anses som en svår

brist, om ett större antal personer berövas utövningen av sin förnämsta rätt såsom aktiva statsborgare; och för sådana medborgare måste nämnda förhållande framstå som en orättvisa. Ur demokratisk synpunkt är det för övrigt av stort intresse, att medborgarna i största möjliga utsträckning deltaga i valet, ej blott för att detta må giva ett i möjligaste mån riktigt uttryck för folkopinionen utan även för att medborgarna skola hava känsla av ansvar för det sätt, på vilket statsangelägenheterna handhas. Det kan i detta sammanhang erinras därom, att röstplikt finnes införd i en del främmande länder och att även i Sverige förslag därom framförts. Med hänsyn till det sagda synes krav kunna uppställas, att staten icke försummar någon åtgärd, som kan underlätta valdeltagandet och genomföras utan olägenhet ur andra synpunkter. Därtill kommer, såsom ofta framhållits, att svårigheten att personligen infinna sig vid valförrättning i hög grad växlar för olika grupper av medborgare. De yrkes- och tjänstegrupper, för vilka särskilda åtgärder till underlättande av valdeltagandet i vårt land redan vidtagits, äro exempel på sådana samhällsgrupper, vilkas speciella intressen i representationen utan sådana åtgärder skulle kunna bliva åsidosatta på grund av den i allmänhet föreliggande svårigheten för gruppernas medlemmar att i vanlig ordning deltaga i valet.

Erkänner man det principiellt berättigade i kravet på att valdeltagandet så långt möjligt skall underlättas, synes man ock nödgas medgiva, att de åtgärder, som i vårt land redan vidtagits i sådant syfte, knappast kunna anses fylla rimliga anspråk därutinnan. Visserligen torde genom valedelsförsändelseinstitutet för äkta makar de speciella svårigheter, som kunna föreligga för gifta kvinnor att deltaga i val, hava undanröjts. Men valedelsförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän kan, såsom redan antytts, icke sägas vara tillfredsställande ens för de gruppers vidkommande, vilka nu äga rätt att använda det. Och utom dessa grupper finnes en mängd grupper av röstberättigade medborgare, för vilka inga som helst åtgärder på ifrågavarande område vidtagits, ehuru behov därav måste anses föreligga, varom de många reformförslagen som framförts i sin mån bära vittne. Dessutom finnes säkerligen en mängd fall, där en väljare — utan att tillhöra någon viss grupp medborgare, vilken som sådan är i särskilt behov av lättnader i kravet på personlig inställelse — på grund av legitima orsaker icke kan personligen infinna sig vid vederbörande valförrättning.

Då således ett behov av reform på ifrågavarande område, i varje fall i viss utsträckning, även utan närmare undersökning torde kunna konstateras, återstår att undersöka huruvida nämnda behov kan tillfredsställas utan att andra viktigare intressen skadas, eller med andra ord huruvida en mera effektiv reform kan genomföras utan att valsäkerheten äventyras eller valförfarandet i större måtto invecklas.

Olika sätt för röstning utan personlig inställelse vid valförrättningen i hemorten.

Den reformlinje, som måhända i förstone synes ligga närmast och som oftast följts vid ändringsförslags framställande, är att utvidga tillämplighetsområdet för det *valsedelsförsändelseinstitut*, som nu finnes för vissa yrkes- och tjänstemän. De flesta reformförslag, som efter institutets införande framlagts, hava, såsom i historiken nämnts, gått ut på att det samma skall bliva tillämpligt å ytterligare vissa bestämda kategorier av medborgare utöver dem, som redan kunna använda det. Riksdagen har ju emellertid ställt sig avvisande till alla sådana förslag. Otvivelaktigt kan också, såsom i riksdagen vid flerfaldiga tillfällen skett, mot dylika förslag anföras, att en avgränsning av de grupper, som skola hava rätt att insända röstsedel, aldrig kan göras rationell, samt att den avgränsning, lagen nu ger, med utgångspunkt från gällande grundprinciper för institutets användningsområde, icke kan anses illa funnen. Detta hindrar icke, såsom även av riksdagen framhållits, att ytterligare yrkesgrupper skulle kunna visas fylla de villkor, som böra medföra den ifrågavarande rätten. Att åter utsträcka rätten till att gälla för alla, som hava laga förfall, eller eljest göra gränserna för dess användning mindre fixa torde, ej minst med hänsyn till erfarenheterna från Norge, knappast vara tillrådligt. Överhuvud torde institutets användning alltid komma att medföra vissa risker för valsäkerheten — det vill säga bevarandet av valhemligheten, skydd för obehörig påtryckning, säkerhet för valmannens identitet, garantier mot valedels kassering på grund av formella felaktigheter — och denna omständighet bör mana till att endast med största försiktighet utvidga institutets tillämplighetsområde. Därtill kommer, att det tekniska förfarandets omständlighet, enligt vad erfarenheten visat, medför, att institutet i praktiken användes allenast i förhållandevis ringa utsträckning av de därtill berättigade. En viss förenkling av formerna och en lättnad i villkoren för rätt att insända valedel i det särskilda fallet kunde måhända genomföras, men avgörande förenklingar och lättnader torde vara svåra att ernå utan att ytterligare minska valsäkerheten. Som sammanfattning kan sägas, att några större vinster icke stå att uppnå genom en sådan utvidgning eller förändring av det nuvarande valedelsförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän, som med hänsyn till valsäkerheten kan anses tillrådlig.

Ett tidigare aktuellt sätt att rösta utan personlig inställelse är *röstning genom fullmäktig*; men detta röstningssätt torde — av skäl, som bland annat anfördes för fullmaktsröstningens avskaffande vid de kommunala valen och på vilka här torde vara överflödigt att närmare ingå — icke för tjäna att komma under övervägande.

Ytterligare ett annat sätt att rösta utan personlig inställelse är det i Norge 1930 införda och i Tyskland sedan 1924 för sjömän tillämpade in-

stitutet att i förväg — i Tyskland även inom viss tid efter valet — låta röstberättigade avlämna röstsedel till offentlig röstemottagare. Denne kan vid ett sådant röstningssätt tänkas vara antingen valförrättaren i det valdistrikt, dit väljaren hör, eller annan offentlig myndighet i hemorten, eller ock valförrättaren eller annan myndighet å främmande ort. Måste väljaren i förväg avlämna sin röst i hemorten inskränkes tydligen institutets användbarhet betydligt. Avlämnandet måste ju i varje fall ske inom en relativt kort tid före valet, och många väljare kunna ju vara förhindrade att inom denna tid besöka hemorten. Medgives rätt att i förväg avlämna röst utom hemorten, kan åter anmärkas, att ett sådant avlämnande i det alldeles övervägande antalet fall lika väl skulle kunna ske vid valförrättning å främmande ort. Rätt att avgiva röst efter själva valet måste anses synnerligen betänklig, då helst alla röster böra vara avlämnade innan resultatet av valet till någon del är känt; och en dylik rätt måste i varje fall bliva ytterst begränsad. Det nu diskuterade institutet torde endast för dem, vilka inom en viss kortare tid före valet resa utomlands utan att återvända till valdagen eller kort därefter, äga företräde före det institut, för vilket nu skall redogöras, och som i de flesta hänseenden synes vara övriga diskuterade förslag överlägset.

Det senast åsyftade institutet är rätt för valmännen att avlämna röst vid valförrättningen i annat valdistrikt inom riket än det, där han är i röstlängden upptagen. Ett dylikt institut finnes, såsom av redogörelsen för främmande länder framgår, i Tyskland och Finland samt i viss utsträckning även i Estland och Nederländerna. Röstningssättet har jämväl hos oss diskuterats i professor Ernbergs utredning och i propositionen angående valsedelsförsändelse till 1919 års riksdag. Vederbörande departementschef anförde sistnämnda år, att ifrågavarande röstningssätt finge anses ganska ineffektivt, bland annat därför att saken icke alltför ofta låge så enkelt, att valmannen visserligen vore förhindrad att närvara vid sin egen Orts valförrättning, men däremot befunne sig å annan ort vid dagen för där utsatt valförrättning och vore oförhindrad att däruti delta. Departementschefen citerade vad Ernberg i berörda hänseende anförte angående sjömän och bohuslänska fiskare samt fortsatte: »Ernberg förmenar med rätta, att röstningssättet, att valmannen personligen avgiver röstsedel vid valförrättning i främmande valdistrikt, måste på grund av sin bristande effektivitet — särskilt vad angår vissa valmans kategorier, som vid den föreliggande lagstiftningsuppgiften falla i första planet — här träda i bakgrunden, varjämte han anmärker, att det näppeligen vore ändamålsenligt att beträffande den ifrågasatta, i sig vanskliga nyheten i lagstiftningsväg redan från början inveckla saken genom en reform på två linjer, som avsåge, den ena: nyssnämnda röstningsform, den andra: en i allt fall för vissa valmansgrupper mera effektiv form av undantag från den gällande rättens regel om personlig inställelse. På sin höjd synes det mig

kunna vara lämpligt att kompletteringsvis till ett effektivare opersonligt röstningssätt foga en sådan möjlighet som denna.»

Den avböjande ståndpunkt, som sålunda intogs, lär vid ifrågavarande tidpunkt hava varit förklarlig. Såsom av historiken framgår och i det citerade yttrandet framhålles var valedelsförsändelseinstitutet den utväg, som bäst tillgodosåg de valmansgruppers intressen, för vilka krav på underlättat valdeltagande framförts; och man ville ej komplicera reformfrågan genom en lösning på två linjer, ehuru det erkändes, att avlämnande av röst i främmande valdistrikt i framtiden kunde ifrågasättas som en kompletterande utväg.

I själva verket synes sistnämnda möjlighet att bidra till det föreliggande problemets lösning varit väsentligen underskattad. Väl är det sant, att rätt att avgiva röst i främmande valdistrikt icke väsentligen löser frågan för en del speciella, särskilt missgynnade yrkesgruppers vidkommande, men i stället kan ett sådant institut komma valmän inom alla yrkesgrupper och inom alla klasser till godo; alla, vilka valdagen av vad anledning som helst vistas å annan plats i riket än hemorten, skulle regelmässigt kunna utöva sin rösträtt, vilket med nuvarande ordning icke är möjligt. Stränga restriktioner måste uppställas till förhindrande av missbruk vid användningen av ett valedelförsändelseinstitut av den typ, som det nu förefintliga, men en rätt att avlämna valedel i främmande valdistrikt torde, åtminstone anordnad på sätt här skall föreslås, icke behöva kringgärdas med några egentliga restriktioner. Ett institut av ifrågasatt slag skulle otvivelaktigt hjälpa ojämförligt flera till rösträttens utövande än vad en utvidgad rätt att insända valedel skulle göra, om än ett siffermässigt angivande av den omfattning, i vilken förstnämnda institut kan väntas bliva använt, svårigen i förväg låter sig göra.

Vilka grupper röstberättigade kunna få nytta av rätt att avgiva röst i främmande valdistrikt?

Vid en undersökning av vilka kategorier medborgare, som särskilt skulle få nytta av rätt till röstavlänning i annat än det egna valdistriktet, kan först anmärkas, att den påtänkta anordningen ingalunda är betydelslös för de grupper, vilka nu hava rätt att insända valedel. Militärer erhålla möjlighet att avlämna valedel vid valförrättning å förläggningssorten, sjömän och fiskare kunna rösta i svensk hamn utom hemorten samt personal vid kommunikationsverken å den ort inom riket, där vederbörande vistas. Många av de nu nämnda, som icke kunna inställa sig i hemorten, kunna erhålla den frihet från tjänsten, som erfordras för att rösta å vistelseorten. De nämnda grupperna äro emellertid, såsom redan flera gånger framhållits, icke till fullo hjälpta på den nu angivna vägen, varför valedelsförsändelseinstitutet, i huvudsak i dess nuvarande form, i allt fall torde

böra bibehållas, dock endast såsom subsidiärt i förhållande till röstning enligt den nu ifrågasatta ordningen, som erbjuder större säkerhet.

Andra yrkesgrupper, för vilka krav å lättnader i fråga om röstnings-sättet ställts, bliva däremot effektivt hjälpta med sistnämnda anordning. Så är fallet med handelsresande, vilka nu ofta torde vara förhindrade att rösta på grund av bortovaro från hemorten. Detsamma gäller dessutom andra affärsmän, vilka kunna nödgas företaga yrkesresor vid tiden för valet, samt reseinspektörer och andra tjänstemän med kontrollerande upp-gifter. Även statens civila ämbets- och tjänstemän, som på grund av offentligt uppdrag å annan plats äro förhindrade att rösta i hemorten, skulle vara betjänta av rätt att rösta å vistelseorten.

Numerärt betydligt större grupper, som även kunna tänkas hava viss nytta av den förevarande anordningen, äro olika slag av säsongarbetare, vilka vid tiden för valet kunna vara på arbete utom hemorten, däribland kunna nämnas skogs- och flottningsarbetare samt skördearbetare. Vid de ordinarie valen i mitten av september pågår dock i regel ej arbete av sist antytt slag i större utsträckning. Av mera avgörande betydelse torde åter den ifrågavarande rätten vara för personal vid vägbyggnader och hus-byggnader. Till sådana företag kunna ju tillfälligtvis från främmande orter samlas många arbetare, som enligt nu gällande ordning förlora sin röst vid infallande allmänna val. Även arbetsledare vid dylika och andra byggnadsföretag torde hittills ofta på grund av sin vistelse å arbetsplatsen icke haft möjlighet att utöva rösträtt. Särskilt torde emellertid i detta sammanhang böra uppmärksammas arbetarna vid de av stat och kommun på senaste åren i allt större omfattning till mildrande av arbetslösheten anordnade arbetena. Dessa arbetare äro icke sällan från orter vitt av-lägsna från arbetsplatsen och bliva således på grund av arbete, som an-ordnats av stat eller kommun, satta ur stånd att rösta, vilket icke kan anses tillfredsställande. Det nu diskuterade systemet skulle helt undanröja denna olägenhet av nödhjälpsarbetena.

Slutligen kan nämnas en med yrkes- och tjänstegrupper i förevarande hänseende jämförbar grupp, för vilken rätt att insända valsedel tidigare yrkats, nämligen studerande vid universitet, högskolor och seminarier, vilken grupp tydligen skulle bliva effektivt hjälpt till möjlighet att ut-öva rösträtt genom rätt att avlämna valsedel å vistelseorten.

Kategorier, vilka framförts i den tidigare diskussionen såsom varande i behov av reform å ifrågavarande område men vilka icke skulle på ett avgörande sätt bliva betjänta med det ifrågasatta institutet, äro sjuka och andra, som hava kroppsligt hinder att inställa sig vid valurnorna, även-som i utlandet vistande svenska medborgare. Helt betydelselöst skulle likväl institutet icke bliva för dessa grupper. Närmast är här beträffande sjuka att tänka på patienter å konvalescens-, rekreations- och vilohem samt å sanatorier och även i viss mån å sjukhus. Vad angår svenskar i utlandet kan institutet tänkas få ett visst värde för i grannländerna vistande sven-

skar, vilka skulle kunna resa till närmaste svenska gränsort och där utöva rösträtt, var än i Sverige de vore uppförda i röstlängd.

Vidare bör framhållas den säkerligen icke obetydliga mängd medborgare, som nu vid varje val förhindras att rösta på grund av bortresa i familje- eller liknande rent privata angelägenheter och som med den föreslagna anordningen icke behövde gå miste om rösträttens utövande. Även semesterresande och rekreationsresande skulle kunna utnyttja den ifrågasvarande rätten.

Till sist återstår dock den kanske mest betydande av alla grupper, vilka skulle hava nytta av institutet, nämligen personer, vilka vid valet hava bytt hemort efter den mantalsskrivning, som ligger till grund för röstlängderna. Vid ordinarie allmänna val i september månad är således bopingsorten vid det föregående årsskiftet i regel bestämmande för vilket valdistrikt, där väljaren är upptagen i röstlängd. Och vid ett val till andra kammaren under våren — således efter upplösning av kammaren — äro valmännen i regel röstberättigade i det valdistrikt, där de bodde för över ett år sedan. De olägenheter, som följa av nu anmärkta omständigheter, skulle helt avhjälpas genom rätten att avgiva röst i vilket valdistrikt, väljaren önskar.

I huru stor utsträckning en dylik rätt skulle komma att begagnas, huru många medborgare som därav skulle hava fördel, torde — såsom förut framhållits och nu blivit belyst av den givna redogörelsen för olika grupper, vilkas effektiva rösträtt är av den föreslagna rätten beroende — svårigen låta sig siffermässigt beräknas; men lika klart torde vara att det ifrågasatta institutet skulle få avsevärd betydelse. Säkerligen komma de medborgare, som begagna sig därav, att kunna räknas i tiotusental.

Hur bör en rätt att rösta i främmande valdistrikt principiellt anordnas?

Såsom av redogörelsen för förhållandena i främmande länder framgår, innebär i Tyskland rätten att rösta i annat valdistrikt än det, där valmannen är upptagen i röstlängd, att denne med sin röst deltagar i valet inom den valkrets, där han avlämnar valedeln; detsamma gäller i Nederländerna beträffande den begränsade rätt i förevarande hänsende, som där finnes. I Finland åter kan valmannen själv avgöra, om hans röst skall räknas för valet i hans hemort eller för valet å den ort, där den avlämnas. I Estland finnes endast rätt att inom valkretsen avlämna valedel i annat valdistrikt än det, dit väljaren hör.

För Sveriges vidkommande torde principiellt i första rummet komma i åtanke ett system, enligt vilket valmannens röst medtages vid beräkningen av valresultatet i den valkrets, inom vilken han är upptagen i röstlängd. I Tyskland exempelvis uppträda vid riksdagsmannaval i regel endast rikspartier. Man kan endast rösta å partiernas officiella listor, å

vilka den enskilde valmannen icke kan företaga ändringar. Partierna tilldelas en plats för varje 60,000-tal röster, i första hand inom valkretsar och valkretsförband, men överskottsroster sammanläggas för hela riket, och för dessa tillerkännas partierna platser från rikslistor, varför platsfördelningen i stort blir så som om riket vore en enda valkrets. Bostadsband för valbarhet finnes icke. Den enskilde riksdagmannens betydelse är föga framträdande. Under nämnda omständigheter spelar det tydligen en synnerligen ringa roll, om de enskilda valmännens röster i första hand räknas i den ena eller den andra valkretsen. En överflyttning av röster från den ena kretsen till den andra kan i regel högst inverka så att en plats överflyttas från en valkrets till en annan eller från kretslista till rikslista inom samma parti; och beträffande de partier, vilka hava flera platser i samma krets, såsom fallet är med de mera betydande partierna, kan en dylik överflyttning endast gälla namn långt ned på listorna och blir ur politisk synpunkt nästan fullkomligt betydelslös. I Sverige åter är valet till andra kammaren helt knutet till valkretsen. Alla platser i kammaren besättas inom valkretsarna utan hänsyn till valresultatet å andra håll. Platserna äro fördelade å kretsarna efter den mantalsskrivna befolkningens storlek. För valbarhet fordras rösträtt inom valkretsen. Faktiskt spela lokala och personliga synpunkter stor roll vid valen jämte partiintressena; den enskilde riksdagsmannen betyder i det parlamentariska arbetet mera än i de flesta andra länder. Med hänsyn till nämnda omständigheter skulle det framstå som en oformlighet, om valmannen själv kunde bestämma i vilken valkrets hans röst skulle räknas. Professor Ernberg har även i sin utredning ansett det självklart, att om röstavlämning inom främmande valkrets tillåtes, rösterna likväl skulle räknas i den valkrets, där valmännen vore upptagna i röstlängd.

En lagstiftning, enligt vilken valmannen med sin röst medverkade i valet å den ort, där han befann sig, vore svår att genomföra utan en djupgående saklig omläggning av valsystemet och borde dessutom medföra en fullständig omarbetning av riksdagsordningens stadganden om valen till andra kammaren. Svårigheter av nu angivet slag saknas helt vid en valmetod, enligt vilken rösterna alltid räknas till valmannens hemortskrets.

Ett annat skäl mot att rösterna skola räknas för valet å röstavlämningsorten är, att ett sådant system för valmännen måste ställa sig mera invecklat än ett röstningssätt, enligt vilket rösterna avgivas för valet i den krets, där valmännen äro hemmahörande. Enligt den förra metoden, måste valmannen — då hans röst ingår bland alla övriga avgivna röster i valdistriktet, där han utövar rösträtten — vid själva valedelsavlämningen styrka, att han äger rösträtt; och detta lär icke kunna ske annorledes än med ett bevis därom från det valdistrikt, där han är i röstlängden upptagen. Uttages sådant bevis, kunde valmannen icke tillåtas rösta ens i sitt eget valdistrikt utan bevisets avlämnande; eljest skulle han kunna rösta på flera ställen. Utbekommande av bevis måste ske under former, som för-

hindrade missbruk, och dessa former skulle man icke kunna undvika att göra ganska betungande. Sålunda skulle det förmodligen bliva nödvändigt föreskriva, att valmannen personligen i hemorten eller åtminstone i en under offentlig medverkan tillkommen, egenhändigt underskriven handling ansökte att utfå bevis om sin rösträtt. Ävenledes måste man begära, att valmannen visade eller åtminstone gjorde sannolikt, att ett legitimt behov att erhålla bevis föreläge för honom. I Tyskland fordras såsom omtalats, att man gör troligt, att laga anledning till utfärdande av bevis finnes. Eljest skulle — vilket även med de strängaste garantier vore svårt att helt undvika — röstningssättet kunna begagnas för valkupper, i det partierna skulle kunna dirigera valmän att rösta i främmande valkretsar, där deras röster kunde väntas hava bättre verkan än i hemortens valkrets. Särskilt kunde detta fruktas från mindre partier, vilka alldeles saknade utsikter att erhålla mandat i vissa valkretsar och följaktligen hade intresse av att sända sina valmän från dessa kretsar till andra, där deras röster kunde få någon effekt.

En röstningsmetod däremot, enligt vilken valmannens röst ehuru avgiven inom annan valkrets medräknas vid valet i den krets, där han är upptagen i röstlängden, ställer sig ur valmannens synpunkt synnerligen enkel och synes ej heller i övrigt förenad med några avgörande svårigheter. Här skall nu lämnas redogörelse för ett sådant system, för vilket utkast till lagtext uppgjorts.

Förslag ang. rätt till röstavlämning i främmande valdistrikt med översändande av rösterna till sammanräkningen i resp. valkretsar dit väljarna höra.

Sjelva röstningen försiggår vid ett dylikt system under samma kontroll som röstning på vanligt sätt. Valmannen skall vid valförrättning personligen inlägga sin valsedel i ett erhållet valkuvert, tillsluta detsamma och framlämna det till ordföranden.

Avlämnar valmannen sin röst i annan valkrets, än den inom vilken han är röstberättigad, måste han tillse, att valsedeln gäller för valet i sistnämnda valkrets. Man torde icke behöva frukta, att icke partierna ombesörja, att deras valsedlar i händelse av behov finnas tillgängliga även inom andra valkretsar än den, för vilken de gälla. Skulle valmannen i något fall icke hava tillgång till den av honom önskade tryckta valsedeln, behöver han likväl endast känna sitt partis väljarbeteckning i vederbörande valkrets för att hans röst skall komma partiet till godo. Valsedeln måste ju även upptaga minst ett giltigt namn, men blott den gör detta, spelar det i regel ingen roll, vilket eller vilka namn en enstaka sedel innehåller; och känner icke valmannen kandidaternas namn, torde det ej heller intressera honom, vilka som väljas för partiet. Känner valmannen icke

säkert namnet på någon kandidat, kan han i regel skriva sitt eget namn, då den röstberättigade ju även är valbar, om han ej av särskild anledning skulle hava förlorat valbarhet.

Valmannens rätt att rösta behöver icke konstateras vid valsedelsavlämningen. Genom valmyndigheternas försorg insändes hans valkuvert jämte nödiga uppgifter för hans återfinnande i röstlängden till den Konungens befallningshavande, som sammanräknar rösterna i valmannens valkrets. Vid sammanräkningen, då ju redan enligt gällande ordning röstlängderna skola vara tillgängliga hos Konungens befallningshavande, kontrolleras, att valmannen är röstberättigad och ej utövat sin rösträtt vid valförrättningen i sitt eget valdistrikt.

Det enda, som erfordras för att valmannen skall få avlämna sin röst vid en valförrättning i nu förevarande ordning, är ett konstaterande av valmannens identitet. Det skulle emellertid bliva alltför hindersamt för valförrättningens behöriga fortgång, om vid själva förrättningen identiteten skulle närmare undersökas samt dessutom nödiga anteckningar om valmannens namn och valkrets med mera verkställas. Därför torde valmannen före avgivande av sin valsedel böra av offentlig funktionär erhålla bevis om sin identitet, vilken valmannen, om så påfordras, bör styrka på samma sätt som nu skall ske inför vittne vid anordnande av valsedelsförsändelse för yrkes- och tjänstemän.

Såsom bevisutfärdare torde lämpligen kunna användas samma kategorier personer, vilka nu enligt vallagen kunna tjänstgöra såsom vittnen vid anordnande av valsedelsförsändelser inom riket, nämligen på landet ordförande eller ledamot i valnämnd eller i kommunalnämnd samt i stad tjänsteman, som av magistraten förordnas. Emellertid torde, som framhållits, det föreslagna röstningssättet komma att användas i långt större utsträckning än valsedelsförsändelser; i följd härav torde det vara välbetänkt att på landet utvidga kretsen av dem, som kunna utfärda bevis, till att även omfatta suppleanter för ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt att giva magistrat befogenhet att förordna även annan än tjänsteman att utfärda bevis. Härigenom torde det även bliva möjligt för valmannen att uttaga bevis först samma dag valet äger rum och i omedelbart samband med röstavlämningen, varigenom extra besvär och omgång undvikas. Valnämnder och magistrater måste naturligtvis på valdagen i första rummet ombesörja valets behöriga förrättande samt använda sina ledamöter och, beträffande magistraterna, sina tjänstemän för tjänstgöring vid valförrättningarna; men utsträcktes behörigheten att utfärda bevis även till nämnda suppleanter, och erhöles magistraterna rätt att förordna även andra än tjänstemän för ifrågavarande ändamål, skulle i regel en behörig bevisutfärdare kunna, medan valförrättning påginge, i en vallokalen angränsande eller näraliggande lokal tillhandagå väljare med utfärdande av bevis, utan att på grund därav för tjänstgöring vid valförrättningen tillräckligt antal ledamöter av val-

nämnden eller magistraten icke skulle vara att tillgå; det kunde då föreskrivas skyldighet för valnämnd och magistrat att tillse, det bevisutfärdare såvitt möjligt på nämnda sätt finnes tillgänglig, samt för bevisutfärdare skyldighet att ställa sig till efterrättelse vad valnämnden i distrikt, dit han hör, eller magistraten i angivet syfte förordnar.

Den enda nämnvärda risk för ökat valfusk, som synes uppkomma vid genomförande av det nu skisserade förslaget, är att någon, som med styrkande av sin identitet uttagit ett bevis, sedermera skulle kunna överlämna åt annan person att använda detsamma, eller att någon skulle uppdraga åt annan såväl att uttaga identitetsbevis med användande av legitimationshandlingar, vilka avsåge uppdragsgivaren, som även att avlämna röst med återopande av beviset. Även med nuvarande ordning torde det emellertid, särskilt i de större städerna, kunna inträffa, att exempelvis en sjuk valman låter annan person avgiva röst i sitt ställe utan att förfarandet upptäckes. Vid röstning i främmande valdistrikt skulle valmannen med större säkerhet kunna räkna på att ej vara personligen känd av någon vid förrättningen närvarande och därigenom skulle ett förfarande av antytt slag i någon mån kunna underlättas, om ej särskilda åtgärder till förhindrande därav vidtoges. Det bör emellertid framhållas, att den röstberättigades egen medverkan erfordras för dylika manipulationer. Han måste själv överlämna beviset till annan person — därest det icke fränstjäles honom eller eljest obehörigen honom avhändes, eller annan person med företeende av falska handlingar lyckas utfå identitetsbevis för den röstberättigade, allt brottsliga handlingar med sådana risker för förövarn, att man icke torde behöva räkna med dem vid bedömande av institutets praktiska användbarhet ur valsäkerhetssynpunkt. Möjligen kunde man frukta, att »osäkra» valmän skulle utsättas för påtryckningar att å orter, där de icke vore personligen kända, uttaga bevis och överlämna dem till andra, likaledes å orten okända, »säkra» personer, vilka med användande av bevisen avgåve valsedlar för det parti, man ville gynna; men farhågor i sådan riktning synas dock knappast grundade.

Varje missbruk av det ifrågasatta institutet torde emellertid praktiskt taget kunna förebyggas genom ett par enkla säkerhetsföreskrifter. Det bör sålunda föreskrivas, att identitetsbevis endast gäller för röstavlämnning i visst i beviset angivet valdistrikt och att det endast på väljares personliga framställning utfärdas, på landet av ordförande, ledamot eller suppleant i distriktets valnämnd eller i kommunalnämnden för den kommun, dit distriktet hör, samt i stad av dem, som stadens magistrat därtill förordnat. Med sådana föreskrifter riskerar exempelvis den, som vill avgiva röst med användande av bevis för annan person, att den som utfärdat beviset är närvarande vid valförrättningen och upptäcker valfusket. Denna risk för en bedragare minskas möjligen, om beviset uttages strax före röstavlämnningen, men bevisets överlämnande till obehörig person måste ju i så fall ske omedelbart efter uttagandet. Till ytterligare säkerhet

torde emellertid böra föreskrivas, att valmannen skall teckna sitt namn å beviset i bevisutfärdarens närvaro; och därest minsta tvivel uppstår om identiteten hos någon, som vill rösta med åberopande av bevis, torde exempelvis valförrättaren kunna begära, att han skriver sitt namn till jämförelse med namnteckningen å beviset. Fordran på valmannens namnteckning å beviset synes även vara lämpligt skydd mot den, som eventuellt skulle söka med uppgivande av falskt namn och företeende av falska handlingar utfä identitetsbevis för annan. Den falska namnteckningen skulle, om falskariet upptäcktes, kunna tjäna till ledning vid den brottsliges efterspanande och till bevis för hans fällande. I själva verket synes det föreslagna systemet i vissa fall ägnat att underlätta upptäckt och beivrande av valfusk i högre grad än nuvarande ordning, vid vilken redan fullbordad valfusk är nästan oåtkomligt. I sådant hänseende kan ytterligare anmärkas, att medan nu en person tämligen lätt och utan större risk för upptäckt i en storstad kan komma åt att rösta i annan persons namn — vilken han exempelvis vet vara bortrest — utan denne persons medgivande, den som efter det ifrågasatta systemets införande gör sig skyldig till sådant förfarande riskerar att den bortreste avlämnar valsedel å den ort, där han befinner sig, varigenom vid slutliga sammanräkningen upptäckes, att ett falsarium föreligger, vilket i sin tur kan leda till den brottsliges ertappande.

Några egentliga restriktioner för utfärdande av bevis åt den, som styrker sin identitet och uppgiver sig vara röstberättigad, synas knappast behöfliga. Valmannens röst avgiven på grund av identitetsbevis kan icke inverka på valutgången på annat sätt än den skulle göra avlämnad i vanlig ordning; och den kan naturligtvis aldrig räknas mer än en gång. Med hänsyn till inverkan på valresultatet behövas därför ej restriktioner. Med hänsyn till valförfarandets jämna fortgång synas de även i stort sett överflödiga. Det föreligger ju dock ett, om än ringa besvär för valmannen att uttaga bevis och en något ökad risk att hans röst skall kasseras på grund av formella fel, oriktigt angiven hemkommun eller dylikt, vilket bör förhindra användande av den ifrågavarande rätten i onödan. Redan den omständigheten, att valmannen befinner sig i ett främmande valdistrikt, legitimerar ju i viss mån hans krav att där få rösta. I städer och andra tättbebyggda orter skulle dock valmän utan egentligt skäl kunna taga sig före att rösta i ett granndistrikt till sitt eget. Man torde väl icke behöva frukta, att sådant skall ske i större utsträckning, men för att hindra något dylikt i rent okynnes- eller obstruktionssyfte torde man kunna föreskriva, att bevis kan vägras, om det är uppenbart, att det för valmannen ej vore förenat med större omgång eller svårighet att rösta i hans eget valdistrikt än i det, där han vill avgiva röst med identitetsbeviset. Likaså torde bevis böra vägras, om det är uppenbart, att valmannen ej är röstberättigad där han uppgiver, t. ex. om en 21-åring insisterar på att utfä bevis i tro att han äger rösträtt med myndighetsåldern, eller om någon, som finnes

uppförd i ett valdistrikts röstlängd, vill hava bevis för att där avlämna röst för valet i annan valkrets. Förkommet bevis kan utan vidare ersättas, och den omständigheten att bevis utfärdats hindrar ej valmannen att uttaga nytt bevis på annan ort eller att i vanlig ordning rösta där han är i röstlängden uppförd.

Vad angår tiden, inom vilken bevis skall utfärdas, är slutpunkten given med valförrättningens slut i valdistriktet. Behov att erhålla bevis någon längre tid i förväg finnes tydligen icke; lämpligen bör ej bevis utfärdas tidigare än dagen för Konungens befallningshavandes kungörelse om valet, därom föreskrift kan givas i lagen.

För identitetsbevis torde böra användas officiella blanketter, till vilka Konungen fastställer formulär och vilka tillhandahållas bevisutfärdare genom statsverkets försorg. Identitetsbevis skall innehålla alla nödiga upplysningar till valmannens återfinnande i röstlängden vid sammanräkningen i den valkrets, dit han hör. Vad angår valkrets och kommun, där valmannen är upptagen i röstlängden, måste bevisutfärdaren lita till valmannens egna uppgifter. Om dessa icke äro riktiga, får valmannen stå sin egen risk; återfinnes han icke vid den slutliga sammanräkningen i röstlängd för den ort han uppgivit, kasseras hans valsedel. Då ofta nog valmannen icke torde hava kännedom om vilket valdistrikt inom en viss kommun han tillhör, synes det lämpligast föreskriva, att å beviset endast skall antecknas valmannens valkrets och kommun samt hemvist inom kommunen. Med ledning härav kan lätt avgöras, vilket valdistrikt han tillhör.

I stället för att som i vanliga fall vid valförrättningen väljarens namn, då valkuvertet avlämnas, uppsökes i röstlängden för verkställande av anteckning om rösträttens utövning, överlämnar väljaren vid röstning med identitetsbevis jämte sitt valkuvert även beviset. I stället för att direkt nedlägga valkuvertet i valurnan inlägger ordföranden såväl valkuvertet som beviset i ett ytterkuvert av fastställd beskaffenhet, därå antecknas ej mindre valkrets och valdistrikt, där valkuvertet avlämnas, än även valkrets och kommun, där väljaren enligt beviset är i röstlängden upptagen; därefter nedlägger ordföranden ytterkuvertet i valurnan. För kontrollens skull bör föras en särskild förteckning över dem, som avgivit röst med återopande av identitetsbevis, vilken förteckning insändes till Konungens befallningshavande med övriga valhandlingar.

Vid den preliminära sammanräkningen, som numera försiggår omedelbart efter röstavlämningsens slut, avskiljas de ifrågavarande ytterkuverten — lätt åtskilda från övriga kuvert genom större format och annan färg — räknas oöppnade och insändas i särskilt omslag med övriga valhandlingar till Konungens befallningshavande i länet.

Innan den slutliga sammanräkningen i de skilda valkretsarna kan försiggå, måste Konungens befallningshavande sortera och distribuera ytter-

kuverten till respektive andra Konungens befallningshavande, som hava att förrätta sammanräkningarna i de valkretsar, där valsedlarna skola räknas. Denna procedur torde böra försiggå vid offentlig förrättning, därom kungörelse införes i ortstidning senast dagen förut. Förrättningen kan då försiggå så snart samtliga valhandlingar inkommit från alla valdistrikten i valkretsen. Skulle tiden för förrättningen fastställas redan i samband med valets kungörande, måste den för säkerhets skull utsättas med en tidsfrist, som måhända bleve onödigt lång. Vid förrättningen inläggas de ytterkuvert, som äro avsedda för samma valkrets, för vilken förrättningen äger rum, eller för annan valkrets inom samma län, i omslag, som läggas till förvar bland de valet i respektive valkrets tillhörande handlingarna i avbidan på den slutliga sammanräkningen. Övriga ytterkuvert översändas under sigill till andra respektive Konungens befallningshavande; om insändandet sker med allmänna posten, skall försändelsen assureras. Försändelse skall åtföljas av utdrag av protokollet vid förrättningen, utvisande antalet översända ytterkuvert. Finnes beträffande någon utom länet belägen valkrets icke något ytterkuvert, innehållande valsedel avsedd för valet därstädes, skall för kontrollens skull meddelande därom i form av protokollsutdrag översändas till vederbörande Konungens befallningshavande.

Först sedan dylikt utbyte mellan Konungens befallningshavande i riket ägt rum, kan den slutliga sammanräkningen ske. Denna måste således vid utfärdande av kungörelse om valet — där tiden för sammanräkningen skall angivas — utsättas så sent, att utbytet då kan beräknas vara fullbordat. Härigenom uppskjutes tydligen sammanräkningen i förhållande till vad nu är fallet. Den torde kunna äga rum en till två veckor senare än nu. Man måste taga i betraktande, att valhandlingarna skola inkomma från samtliga valdistrikt, även de mest avlägsna, till vederbörande Konungens befallningshavande samt dessa därefter hålla förrättning för sortering av ytterkuverten, vilka sedan skola utbytas mellan samtliga Konungens befallningshavande.

Norrbottens län brukar vara sist med företagande av den definitiva sammanräkningen, vilken där plägar ske mot slutet av andra veckan efter valet. Om då i stället sortering av ytterkuverten företages, skulle den definitiva sammanräkningen i samtliga län kunna utsättas till mitten av tredje veckan efter valet. I motsats till vad nu är fallet skulle den sålunda komma att ske ungefär samtidigt i alla län, och det kunde eventuellt överenskommas om dess början på samma dag i rikets alla län. I vallagen infördes år 1927 bestämmelse därom, att sammanräkningen skall utsättas att äga rum så snart ske kan. Denna bestämmelse torde böra bibehållas men uttryckligen hänföras till tidpunkten, då det kan beräknas, att dels valhandlingar inkommit från alla valdistrikt i valkretsen, dels försändelser med ytterkuvert samt omförmälda protokollsutdrag inkommit från alla

andra Konungens befallningshavande i riket. Befinnes, då sammanräkningen skall företagas, att icke alla vederbörliga handlingar inkommit, torde förrättningen böra uppskjutas till senare tidpunkt, om det felande då kan beräknas vara tillgängligt; och bör i sådan händelse tid och ställe för den fortsatta sammanräkningen offentligen tillkännagivas samt kungöras i ortstidning. Det är att förmoda, att dylikt uppskov sällan eller aldrig skall i praktiken behöva tillgripas.

Med hänsyn till att preliminär sammanräkning skall äga rum synes olägenheten av att den definitiva sammanräkningen förläggas senare än vad nu är fallet i och för sig ganska ringa. En större olägenhet är otvivelaktigt, att resultatet av den preliminära sammanräkningen blir mera osäkert än hittills. Såsom i den föregående framställningen är klarlagt, skulle de röster, som avgivits enligt den nu föreslagna ordningen, icke medtagas vid sistnämnda sammanräkning, liksom redan nu ej sker med de genom valsedelsförsändelse för yrkes- och tjänstemän avgivna; och då de förra rösterna kunna väntas uppgå till förhållandevis höga antal, måste man beräkna, att omkastningar i platsfördelningen mellan partierna vid den definitiva sammanräkningen, jämfört med det resultat som framgått ur den preliminära, icke komma att bliva sällsynta. Vid de två valen till andra kammaren, som ägt rum efter införandet av preliminär sammanräkning, hava som bekant dylika omkastningar icke skett i någon valkrets, och denna sammanräkning har sålunda med nuvarande ordning visat sig synnerligen väl fylla sitt ändamål. Emellertid lär utan tvivel den preliminära sammanräkningen även vid införande av det nu ifrågasatta systemet komma att giva en tydlig bild av valresultatet i stort. De nackdelar systemet ur avgivna synpunkter kan medföra torde i varje fall icke väga tungt mot vad som vinnes därigenom, att deltagandet i valet underlättas.

Vid den slutliga sammanräkningen kontrolleras, som förut nämnts, att i identitetsbevis angiven valman är röstberättigad och ej utövat rösträtt vid valförrättningen i sitt eget valdistrikt. Fyllas ej dessa villkor kasseras valkuvertet och lämnas öppet. I annat fall antecknas, att valmannen utövat sin rösträtt. De sålunda godkända valkuverten nedläggas till valhemlighetens bevarande i en urna tillika med de genom valsedelsförsändelser från vissa yrkes- och tjänstemän insända innerkuverten. Även i övrigt förfares i överensstämmelse med behandlingen av dylika valsedelsförsändelser. Då röstning genom sådan försändelse skall vara subsidiär i förhållande till röstning genom inställelse vid valförrättning, skola de röster, som avgivits på sistnämnda sätt med åberopande av identitetsbevis behandlas i första rummet. Har valsedel från samme valman inkommit båda vägarna, godtages följaktligen den som avgivits vid valförrättning, varefter den som inkommit genom valsedelsförsändelse kasseras. Hava två eller flera sedlar på grund av identitetsbevis avlämnats från samme valman, skola de alla kasseras i överensstämmelse med vad nu gäller i fråga om inkomna valsedelsförsändelser. För att möjliggöra efterlevnaden

av denna föreskrift måste vid sammanräkningen alla inkomna identitetsbevis genomgås och väljarna avprickas i röstlängden, innan sambandet mellan valkuverten och bevisen brytes och de förra nedläggas i urnan.

Det kan ifrågasättas, huruvida det bör vara tillåtet för den som röstar med åberopande av identitetsbevis att avgiva valsedel för sin äkta make på sätt som eljest är möjligt. En sådan rätt medför visserligen ett något komplicerat förfarande, men någon avgörande invändning däremot torde ej kunna resas. I åtskilliga fall torde behov av rätt att avlämna röst genom äkta make finnas även då rösten icke kan avlämnas i makarnas hemort enligt senaste mantalsskrivningen.

Vid röstning för äkta make på angivet sätt skall som eljest den make, vilken är personligen närvarande vid valförrättningen, vara försedd med identitetsbevis för sig. Å beviset skall emellertid finnas antecknat andre makens namn; och för att erhålla bevis med sådan anteckning måste den, som framställer begäran därom, inför bevisutfärdaren styrka namnet å sin make. Valsedelsförsändelsen anordnas fullkomligt på samma sätt som enligt den redan gällande ordningen. Den personligen närvarande maken måste emellertid obligatoriskt avgiva sin röst samtidigt med valsedelsförsändelsen för att ej ytterligare komplicera saken. Valförrättaren granskar försändelsen och i stället för att undersöka, huruvida båda makarna äro i röstlängden upptagna, tillser han, att den ej personligen närvarandes namn finnes angivet å beviset. Godtages försändelsen, brytes dess ytterkuvert, och är innerkuvertet i behörig ordning. Inlägges detta i ett och samma ytterkuvert som det av den personligen närvarande maken avgivna valkuvertet jämte identitetsbeviset. I förteckningen över dem som röstat med åberopande av identitetsbevis uppföres den ej personligen närvarande makens namn under andre makens, och förenas namnen genom en klammer. Vid den slutliga sammanräkningen undersökes, att båda makarna äro uppförda som röstberättigade i röstlängden för samma valdistrikt — det är förutsättningen för röstning genom äkta make över huvud — och att de ej utövat sin rösträtt vid valförrättningen i detta distrikt, samt att valkuverten äro i behörig ordning. Är så förhållandet godtagas kuverten och nedläggas i urnan. Vilket kuvert, som är den ena eller den andra makens, kan urskiljas, enär den ej personligen närvarande maken skall använda valkuvert av särskild typ, d. v. s. innerkuvert till försändelse för äkta make.

Beträffande de i allmänhet använda valkuverten måste med det nu föreslagna systemet en förändring inträda. Enligt nu gällande lag är angående kuverten endast föreskrivet, att de skola vara av ogenomskinligt papper och lika till storlek och beskaffenhet. Detta avser kuverten vid en och samma valförrättning i ett valdistrikt. Valförrättarna äga på egen hand anskaffa valkuverten. Om man icke vill använda särskild typ av valkuvert vid det nu ifrågasatta röstningssättet — och därtill finnes icke anledning — måste föreskrivas, att alla valkuvert i riket skola vara lika

till storlek och beskaffenhet. Eljest skulle valkuvert från skilda distrikt vid den slutliga sammanräkningen kunna åtskiljas och valhemligheten icke bliva bevarad. I och för sig torde det för övrigt vara en fördel att hava lika valkuvert i hela riket.

Enligt nu gällande lag föreskrives vidare, att innan valkuvert utlämnas till väljare vid valförrättning, därå skall intryckas en stämpel utvisande valdistriktet, där förrättningen äger rum. Även denna bestämmelse måste ändras, enär eljest vid den slutliga sammanräkningen stämplarna skulle kunna förråda valhemligheten. I propositionen till 1927 års riksdag angående bland annat införande av preliminär sammanräkning vid valen till andra kammaren föreslogs, att stämplingen skulle avskaffas såsom onödig, då valkuverten icke längre skulle insändas till länsstyrelserna. Konstitutionsutskottet förordade emellertid stämplingens bibehållande, enär dess kanske huvudsakliga ändamål vore att förhindra obehörig valpåtryckning. Stämplades icke valkuverten i vallokalen, innan valmännen inlade sina röstsedlar i desamma, skulle t. ex. valmännen kunna infinna sig med sedlarna redan inlagda i tillslutna med valkuverten till storlek och beskaffenhet lika kuvert, vilka satts dem i händerna av andra personer. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen. Vid den nya kommunala vallagens införande 1930 avskaffades stämplingen vid de kommunala valen i de fall, då preliminär sammanräkning skulle äga rum, men återinfördes enligt ett motionsvis i riksdagen framfört förslag år 1932 med motsvarande motivering, som år 1927 anförts för stämplingens bibehållande vid de politiska valen.

Skola alla valkuvert i riket vara lika och avskaffas stämplingen, torde det dels för att garantera likheten och dels för att ersätta stämplingen böra föreskrivas, att statsverket tillhandahåller valkuvert och att dessa förses med en ändamålsbeteckning av motsvarande slag som nu kuverten vid valsedelsförsändelse. Statsverket kunde då genom justitiedepartementet eller central myndighet ombesörja tillverkningen av valkuvert under betryggande kontroll samt distribuera desamma till Konungens befallningshavande för vidare befordran till dem som skola föra ordet vid valförrättningarna. Dessa böra åläggas tillse, att valkuvert icke vid valet eller eljest utlämnas i annan ordning än i vallagen föreskrives. Härigenom torde obehörig valpåverkan av det slag konstitutionsutskottet 1927 antytt bliva förhindrad.

Formulär till ändamålsbeteckning å såväl valkuvert som de ytterkuvert, i vilka valkuvert jämte identitetsbevis skola inläggas, bör liksom be-
träffande valsedelsförsändelsekuvert bestämmas av Konungen.

I samband med införande av bestämmelser härom i vallagen torde där även böra utsättas bestämmelse, att Konungen skall fastställa formulär till omslag och ytterkuvert, som i 69 § samma lag avses, vilket faktiskt redan skett. Beträffande sistnämnda ytterkuvert (69 § 3 mom. b) torde dylik bestämmelse vara särskilt erforderlig efter avskaffande av

stämplingen av valkuverten till förekommande av sammanblandning hos Konungens befallningshavande av dylika ytterkuvert från skilda valdistrikt.

I kungörelse angående val torde böra intagas erinran om möjligheten att avgiva röst i annat valdistrikt än det, där valmannen är i röstlängden uppförd.

Med det föreslagna systemet kan möjligheten att för viss stad eller viss valkrets förlägga valet till annan dag än den allmänna valdagen icke bibehållas. Enligt gällande lag äger Konungens befallningshavande att i stad utsätta valet till söckendagen före den sön- och helgdag, då valet i allmänhet förrättas, och äger Konungen, då synnerliga skäl därtill äro, förordna att valet i viss valkrets skall förrättas å annan dag än den vanliga valdagen. Bibehölles denna möjlighet att ändra valdagen, skulle en valman, som ej röstat inom sin valkrets eller sin stad, sedan det preliminära valresultatet där blivit känt, kunna inom en annan valkrets eller utanför staden avgiva sin röst med hänsyn tagen till det sålunda kända resultatet, vilket icke vore en tillfredsställande ordning och lätt kunde leda till obehörig valpåtryckning. Någon nackdel torde ej följa av att valdagen sålunda obligatoriskt blir en och densamma i hela riket, utan det kan snarast betraktas som en fördel. Den olägenhet, det måhända kunde vara för städerna att nödgas hava valet på söndag, uppväges säkerligen av den möjlighet, stadsborna genom det nya systemet erhålla att avgiva röst utanför staden.

Den föregående framställningen åsyftar, såsom framgått, det fall att val till andra kammaren förrättas i hela riket. Det kan dock förekomma, att val äger rum endast i en valkrets, nämligen om det ordinarie valet i anledning av besvär blivit upphävt samt ytterligare i ett par fall, numera utan praktiskt intresse — om valsedlar till mer än halva antalet äro ogilla, om riksdagsmän icke till föreskrivet antal blivit utsedda vid valet, eller om vid ny sammanräkning ingen finnes, vilken kan inträda som ersättare åt avgången riksdagsman. Vid ett dylikt valkretsval kan det föreslagna systemet naturligtvis endast få tillämpning inom valkretsen. Något utbyte av ytterkuvert mellan olika Konungens befallningshavande behöver då ej förekomma. Om händelsevis dylikt val samtidigt skulle förrättas i två valkretsar, t. ex. i anledning av att de ordinarie valen på grund av besvär blivit upphävida, torde detta icke böra föranleda annan ordning.

För införande av ifrågavarande system torde en grundlagsändring, bestående i en mindre omformulering av riksdagsordningen § 24 bliva nödvändig. Denna paragraf lyder nu:

»Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer; dock att dels sådan valberättigad, som genom frånvaro från valdistriktet till följd av yrkes- eller tjänsteförpliktelse är förhindrad att personligen inställa sig vid valtillfället, må, i den

utsträckning och under de villkor, som stadgas i vallagen, utan sådan inställelse avgiva valsedel, dels ock make må, i den ordning, som stadgas i nyssnämnda lag, avgiva valsedel genom andra maken, därest denna är röstberättigad.»

Intill genomförandet av ändringen 1921 innehöll paragrafen endast den första satsen: »Rösträtt må — — — sig inställer.» Den här uttalade, alltjämt kvarstående allmänna regeln har med sitt uttryck »valtillfälle» åsyftat tillfälle, då val enligt riksdagsordningens ursprungliga lydelse skulle företagas, nämligen i landsting och stadsfullmäktige till första kammaren, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat för utseende av electorer vid andra-kammarval, eller ock på sådant sätt eller i electorsförsamling inför domhavanden för utseende av riksdagsmän till andra kammaren. Någon möjlighet att rösta vid annat än ett visst bestämt valtillfälle innebar uttrycket icke. Även det år 1921 vid valsedelsförsändelseinstitutens genomförande gjorda tillägget i paragrafen utgår från att väljaren, där ej valsedelsförsändelse tillåtes, skall avlämna sin röst i det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd. En omredigering av paragrafen torde sålunda böra företagas. Därvid kunde lämpligen i första meningen orden »vid valtillfälle» utbytas mot »på sätt i vallagen sägs, vid valförrättning», varjämte i senare delen av paragrafen orden »genom frånvaro från valdistriktet» och »vid valtillfället» kunde utgå.

Härigenom erhålla visserligen bestämmelserna angående valsedelsförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän en något ändrad innebörd: grundlagen skulle efter en dylik ändring av paragrafen icke lägga hinder i vägen för en användning av institutet även i det fall, att valmannen genom yrkes- eller tjänsteförpliktelse vore hindrad inställa sig vid valförrättning, ehuru han vistades i n o m valdistriktet. Den närmare utformningen av institutet gives ju emellertid i vallagen, och någon ändring i gällande villkor för rätt att rösta med valsedelsförsändelse inträder icke, såvida ej vallagen också ändras. Att undanröja det i grundlagen uppställda hindret mot en reform av angivet slag synes under inga omständigheter kunna möta några betänkligheter.

Man torde dock lämpligen böra taga steget ut och i detta sammanhang verkligen tillerkänna ifrågavarande yrkes- och tjänstemän även om de vistas i n o m sitt valdistrikt rätt att insända valsedel, när yrkets eller tjänstens utövning hindrar deras personliga inställelse vid valförrättningen därstädes. Förslag därom har, såsom i historiken omtalats, motionsvis framförts 1922; det avslogs under motivering, bland annat, att systemet med valsedelsförsändelser då var så nytt, att det dittills icke vunnit större användning, och att bestämmelserna för detsamma icke borde ändras, innan någon större erfarenhet av dess tillämpning vunnits. I den nämnda motionen anfördes som skäl för ändringsyrkandet, att fall inträffat i övre Norrland, där avstånden till vallokalen på sina håll äro synnerligen stora, att tjänstemän på grund av tjänsteutövning ej hunnit besöka vallokalen,

ehuru de vistats inom sitt eget valdistrikt. Det kan också tänkas fall, då exempelvis militär, sjöfolk eller fyrbetjäning icke alls kan frigöras från tjänsten under den tid, valet pågår; och att i sådant fall icke bereda möjlighet till valedelsförsändelse, då vederbörande vistas inom sitt valdistrikt, men väl då han vistas utom detsamma, synes redan med nuvarande ordning icke hava skäl för sig. Med införande av rätt att rösta i främmande valdistrikt bleve det än besynnerligare, om man icke tillåte den, som vistas inom sitt eget valdistrikt och av yrkes- eller tjänsteplikt är förhindrad att personligen komma tillstädes vid valförrättningen därstädes, att använda valedelsförsändelse, men däremot tillerkände sådan rätt åt den, som vistas i annat distrikt och av samma skäl är förhindrad att infinna sig vid valförrättningen i detta distrikt. Att valedelsförsändelse genom den föreslagna ändringen skulle komma att användas i oträngt mål behöver knappast befaras.

Ifrågavarande ändring berör 71 § vallagen, som anger de närmare villkoren för användning av valedelsförsändelse. Denna paragraf måste i varje fall av samma anledning som § 24 riksdagsordningen omformuleras; även i förstnämnda lagrum förutsattes, att väljaren kan avgiva röst endast i sitt eget valdistrikt. Vid denna omformulering bör dessutom angivas, att valedelsförsändelse är tillåten endast om valmannen är förhindrad att över huvud avgiva röst i något som helst valdistrikt i riket.

Även de i 73 § vallagen upptagna bestämmelserna om valedelsförsändelseinstitutet äro i behov av någon, övervägande formell jämkning. Såsom vittnen inom riket i allmänhet böra kunna anlitas samma kategorier personer, vilka skola utfärda identitetsbevis, d. v. s. å landet skall kunna anlitas icke blott som hittills ordförande och ledamot i valnämnd och i kommunalnämnd utan även suppleant för sådana personer, och i stad skall magistraten kunna förordna ej blott tjänsteman utan även annan att tillhandagå såsom vittne. Dessutom skall som hittills utom riket såsom vittne kunna anlitas svensk konsul eller, där väljaren tillhör besättning eller annan personal å svenskt fartyg, dettas befälhavare eller, vid förfall för denne, hans närmaste man.

Motsvarande ändringar, som nu föreslagits beträffande valedelsförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän vid val till andra kammaren, torde jämväl i alla tillämpliga delar införas i den kommunala vallagen för bibehållande av den fullkomliga likheten i villkoren för och förfarandet vid anordnande av valedelsförsändelse vid politiska och kommunala val. Dyliga ändringar beröra 35 och 37 §§ i nämnda lag.

Beträffande redigeringen av det föreliggande utkastet till ändringar i vallagen kan, fränsett de redan förut berörda paragraferna, följande anmärkas.

I 54 § borttagas i 1 mom. bestämmelserna om möjlighet att förlägga valet till annan dag än den allmänna valdagen och i 2 mom. — som

avser enstaka valkretsval, i regel i anledning av det ordinarie valets ogiltighet — om möjlighet att förlägga valet till söckendag.

I 55 § är införd den nya bestämmelsen angående kungörelse om valet, och i samband därmed är en omredigering företagen, varigenom kungörelsens innehåll utan undantag angivits i numererade punkter. Bestämmelsen om tidpunkten för den slutliga sammanräkningen är i ändrad form överflyttad till 77 § 1 mom.

I 60 § har upptagits allt som rör utfärdande av identitetsbevis och dessas beskaffenhet.

Bestämmelserna i nuvarande 60 § hava, i den mån de skola kvarstå, i huvudsak överförts till 61 §. Sistnämnda paragraf har måst omarbetas även med hänsyn till de ändringar beträffande röstavlämning och valkuvert, som det föreslagna institutet medför. Paragrafen har beträffande uppställningen fullständigt nyredigerats och indelats i moment för vinnande av önskvärd överskådlighet. I den nya avfattningen har för fullständighetens skull uttryckligen föreskrivits, dels att valman, som röstar i vanlig ordning, skall vid valkuvertets avlämnande uppgiva namn och hemvist, dels ock att valkuvert, som ej tillslutits, icke skall mottagas av ordföranden vid valförrättningen, vilket redan enligt nuvarande ordning torde gälla.

63 och 65 §§ hava omarbetats i syfte att reglera rätten till röstavlämning genom äkta make även å annan plats än hemorten. 65 § har uppdelats i moment.

I 69 §, som avhandlar den preliminära sammanräkningen, hava införts de ändringar, som beträffande denna sammanräkning följa av det nya röstavlämnings sättet. En viss ändring av formuläret till det i paragrafen omförmälda protokollet, som skall hållas vid valförrättningen, är även nödvändig. Det synes lämpligt, att i detta sammanhang formuläret, som nu är fogat till själva lagen såsom en integrerande del därav, utbrytes ur denna, och att det överlämnas åt Konungen att fastställa detsamma, i överensstämmelse med vad som gäller enligt 1930 års kommunala vallag för de kommunala valens vidkommande.

I 70 § utsättes, att även den förteckning, som föres över dem som rösta med identitetsbevis, skall jämte övriga valhandlingar insändas till Konungens befallningshavande.

I 76 § hava införts bestämmelserna om förrättning för sortering av de på grund av identitetsbevis avgivna rösterna och om dessa rösters distribution till de slutliga sammanräkningarna i vederbörande valkretsar. I 77 § hava inarbetats föreskrifterna om huru vid den slutliga sammanräkningen skall förfaras med nämnda röster. Båda paragraferna hava uppdelats i moment. Även i 78 § har en mindre redaktionell ändring blivit erforderlig.

Ändringar i 95 och 96 §§ hava föranletts av de nya föreskrifterna angående kuvert och omslag. Då samtliga kuvert och omslag enligt för-

slaget skola tillhanda hållas av statsverket, har endast sistnämnda förhållande angivits i de paragrafer, där kuvertens och omslagens användning omtalas, och alla föreskrifter angående deras storlek, beskaffenhet och utstyrsel sammanförts i 96 §, vilket hittills varit fallet allenast beträffande kuvert till valsedelersändelser.

Vid denna promemoria fogas utkast till lagtext ävensom till formulär för identitetsbevis samt för vanliga valkuvert och ytterkuvert, däri valförrättare skall inlägga valkuvert och bevis.

Reformfrågan beträffande de kommunala valen.

Det nu framlagda förslaget om rätt att avgiva röst i främmande valdistrikt berör endast valen till andra kammaren. Det kan ifrågasättas om ej detta röstningssätt kunde vinna tillämpning även på landstingsmannavalen, vilka regelmässigt, om ej alltid, förrättas samtidigt i alla landstingsvalkretsar. Men dels stå de största städerna utanför landstingen, på grund varav röstavlänning icke skulle kunna försiggå där och reformen sålunda komme att lida av en viss halvhet, dels äro svårigheterna för en reform större vid landstingsmannavalen med hänsyn till det större antalet valkretsar, och dels torde det i varje fall vara lämpligt att om det föreslagna röstningssättet inhämta erfarenheter från valen till andra kammaren, innan systemets verkningssområde utsträcker. Vidkommande övriga kommunala val torde en reform av ifrågavarande slag icke kunna ifrågakomma.

Stockholm i mars 1933.

B. Hagström.

Utkast till lagtext och formulär.

Vallagen.

54 §.

1. Val i — — — Konungen bestämmes.
2. Annat val till andra kammaren än i 1 mom. sägs förrättas å sön- eller helgdag.

55 §.

När val — — — i ortstidningar.

I kungörelsen skall upptagas:

- 1) antalet av dem, som skola väljas inom valkretsen;
- 2) dag och tid för valet;
- 3) valstället för varje valdistrikt;
- 4) tid och ställe för rösternas sammanräknande inför Konungens befallningshavande;
- 5) innehållet av bestämmelserna i 60 § 1 mom., såvitt de äga tillämpning å valet; samt
- 6) innehållet av bestämmelserna i 70 § andra stycket.

60 §.

1. Är någon på grund av vistelse å annan ort förhindrad att utöva rösträtt i det egna valdistriktet, må han avlämna valsedel avseende valet i valkretsen, dit nämnda distrikt hör, vid valförrättning i annat valdistrikt inom riket eller, vid val som i 54 § 2 mom. avses, i annat valdistrikt inom samma valkrets.

2. Väljare, som avlämnar valsedel i annat valdistrikt än det han tillhör, skall innehava för honom utfärdat identitetsbevis, varom nedan förmäles. Behörig att utfärda sådant bevis är, om valsedeln skall avlämnas vid valförrättning på landet, ordföranden, ledamot eller suppleant i valdistriktets valnämnd eller i kommunalnämnden för den kommun, dit distriktet hör, samt, om valsedeln skall avlämnas vid valförrättning i stad, tjänsteman eller annan, som magistraten för sådant ändamål förordnar.

3. Den, som önskar erhålla identitetsbevis, har att personligen göra framställning därom hos bevisutfärdare, som i 2 mom. sägs. Sökanden skall uppgiva valkrets och kommun, där han är i röstlängd uppförd, ävensom i röstlängden angiven hemvist inom kommunen. Där så påfordras, åligger det honom tillika att genom intygande av trovärdig

person eller medelst prästbevis, debetsedel, arbets- eller sjöfartsbok eller annan tillfyllestgörande handling styrka sin identitet.

Finnes uppenbart, att sökanden ej är röstberättigad å den ort, han uppgivit, eller att det för honom icke vore förenat med större omgång eller svårighet att avlämna valsedel i det valdistrikt, han tillhör, än i det distrikt, där han önskar utöva rösträtt, må bevis ej utfärdas.

4. Identitetsbevis skall innefatta intyg, att den, som i beviset avses, är personligen känd eller styrkt sin identitet för bevisutfärdaren. I beviset skall tillika angivas dels, i enlighet med sökandens uppgifter, valkrets och kommun, där han är i röstlängd uppförd, ävensom hans i röstlängden angivna hemvist inom kommunen, dels ock valkrets och valdistrikt, där han skall avlämna valsedel.

Styrker sökande, som är gift, namnet å sin make, och uppgiver han, att maken är röstberättigad i samma valdistrikt som han själv, skall, där denna uppgift icke uppenbarligen är oriktig, på hans begäran i beviset antecknas makens namn.

Den, för vilken bevis utfärdas, skall i bevisutfärdarens närvaro å beviset vitsorda däri upptagna, av honom lämnade uppgifter.

Bevis skall tecknas å blankett, som tillhandahålles av statsverket.

5. Identitetsbevis må ej utfärdas tidigare än dagen för Konungens befallningshavandes kungörelse om valet.

6. Det åligger på landet valnämnden och i stad magistraten tillse, att, medan valförrättning pågår, väljare, såvitt möjligt, beredas tillfälle att i omedelbar närhet av vallokalen erhålla för valsedelsavlämning i valdistriktet gällande identitetsbevis.

7. Behörig bevisutfärdare vare pliktig att, då han därom anmodas och hinder ej möter, utfärda identitetsbevis; åliggande det honom jämväl att ställa sig till efterrättelse vad valnämnden i det valdistrikt, där han har sin hemvist, eller magistraten till efterkommande av föreskriften i 6 mom. förordnar.

61 §.

1. Vid valförrättning skall ordföranden omedelbart före röstningens början visa de närvarande, att valurnan är tom.

2. För röstningen skola användas valkuvert, vilka genom statsverkets försorg tillställas ordföranden; och åligger det denne tillse, att valkuvert icke vid valet eller eljest utlämnas i annan ordning än nedan sägs.

3. I vallokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för envar att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga sin valsedel i valkuvert. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat att för såväl valförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det valförrättaren att vaka över, att väljares förehavande där ej må av någon kunna iakttagas.

4. Euvar, som anmäler sig till röstning, erhåller vid valbordet ett valkuvert. Sedan denne vid någon av de i 3 mom. omnämnda särskilda platser inlagt sin valsedel i kuvertet och tillslutit detsamma, överlämnar han utan dröjsmål personligen kuvertet till ordföranden.

5. Den, som är upptagen i röstlängden för valdistriktet, skall, då han överlämnar valkuvertet, för valförrättaren uppgiva sitt fullständiga namn och sin i röstlängden angivna hemvist inom distriktet. Finnes han vara i röstlängden uppförd såsom röstberättigad, och är kuvertet tillslutet och utan annat märke än i 96 § föreskriven ändamålsbeteckning, mottages detsamma av ordföranden; i annat fall varde det ej mottaget. Kuvert, som sålunda mottagits, nedlägger ordföranden omedelbart i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid den röstandes namn göres anteckning, att rösträtten utövats.

Den, som ej är upptagen i röstlängden, skall, då han överlämnar valkuvertet, tillika till ordföranden överlämna för honom utfärdat identitetsbevis. Finnes beviset vara i behörig ordning, och är kuvertet tillslutet och utan annat märke än ändamålsbeteckningen, mottages detsamma jämte beviset av ordföranden; i annat fall skall mottagande vägras. Sålunda mottaget kuvert inlägger ordföranden jämte beviset i ett ytterkuvert, som tillslutes och därå antecknas ej mindre valkrets och valdistrikt, där valkuvertet avlämnats, än även, i enlighet med uppgifterna i beviset, valkrets och kommun, där väljaren är i röstlängd upptagen. I sammanhang därmed antecknas väljarens namn jämte sistnämnda valkrets och kommun å en särskild förteckning. Därefter nedlägger ordföranden omedelbart ytterkuvertet i valurnan. Ytterkuvert, som här avses, ävensom blanketter till nämnda förteckning tillhandahållas av statsverket.

63 §.

Äro äkta makar båda uppförda såsom röstberättigade i röstlängden för samma valdistrikt, må den ena av dem ingiva valsedel genom andra maken. Vill make begagna den rätt nu är sagd, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast fjorton dagar före valet på sätt nedan sägs.

För valsedelsförsändelse — — — kuvert brukas.

Väljaren skall — — — inom valdistriktet.

Vittnet intygar — — — intygets meddelande.

65 §.

1. Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken, avlämnar vid valförrättning till ordföranden valsedelsförsändelse, varom i 63 § sägs.

2. Äro båda makarna upptagna i valdistriktets röstlängd, skall den personligen närvarande maken uppgiva deras fullständiga namn och i röstlängden angivna hemvist inom distriktet.

Äro makarna icke upptagna i valdistriktets röstlängd, skall den personligen närvarande maken, då han överlämnar valsedelsförsändelsen

från andra maken, tillika avlämna valkuvert för egen del jämte för honom själv utfärdat identitetsbevis, vilket i förevarande fall skall angiva jämväl andra makens namn.

3. Finnes, att båda makarna äro i valdistriktets röstlängd upptagna såsom röstberättigade, eller, om de ej äro där upptagna, att ingivet identitetsbevis är i behörig ordning, ävensom att ytterkuvertet är sådant, som i 63 § andra stycket föreskrives, samt att därå äro tecknade förklaring av väljaren och vittnesintyg i behörigt skick, och förekommer ej skälig anledning att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall varde det ej mottaget.

Är innerkuvertet sådant, som i 63 § andra stycket föreskrives, samt tillslutet och utan annat märke än ändamålsbeteckning, mottages det samma; i annat fall varde det ej mottaget.

4. Där makarna befunnits upptagna i valdistriktets röstlängd, nedlägger ordföranden mottaget innerkuvert i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid den röstades namn göres anteckning, att röst-rätten utövats.

Är valsedelsförsändelse avlämnad på grund av identitetsbevis, inlägger ordföranden mottaget innerkuvert i samma ytterkuvert, i vilket det av den personligen närvarande maken för egen del avlämnade valkuvertet jämte identitetsbeviset jämlikt 61 § 5 mom. andra stycket inlägges; och antecknas den icke personligen närvarande makens namn uti den i samma stycke omnämnda förteckning omedelbart under den personligen tillstädesvarande makens namn, med vilket det förenas genom en klammer.

69 §.

1. När alla — — — röstningen avslutad.

2. Omedelbart därefter uttagas valkuverten och de i 61 § 5 mom. andra stycket omnämnda ytterkuverten ur valurnan och räknas öppnade. I det protokoll, som i överensstämmelse med av Konungen fastställt formulär skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert och antalet ytterkuvert. Jämväl räknas och upptages i protokollet dels antalet av de personer, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet, dels ock antalet personer, som enligt den i nämnda lagrum omnämnda förteckning avgivit valkuvert för egen del, samt antalet personer, vilka enligt förteckningen avgivit valsedel genom sin äkta make. Därefter tillkännagives såväl antalet valkuvert och ytterkuvert som antalet av nyssnämnda personer.

Ytterkuverten inläggas i ett eller flera omslag; och antecknas å varje omslag, att det innehåller dylika ytterkuvert, samt dessas antal.

3. a) Sedan de i 2 mom. föreskrivna åtgärder vidtagits, öppnas de valkuvert, vilka icke äro inlagda i ytterkuvert, och uttages innehållet.

b) Befinnes därvid ett valkuvert vara tomt eller dess innehåll utgöras

av annat än en valsedel, skall, efter det i senare fallet innehållet återinlagts, valkuvertet inläggas i ett ytterkuvert, som tillslutes. Antalet sålunda tillslutna ytterkuvert räknas, varefter kuverten inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas, att detsamma innehåller dylika kuvert, ävensom dessas antal. Ytterkuvert, som här avses, tillhandahållas av statsverket.

c) Förekommer anledning — — — dessas antal.

d) De valsedlar — — — samt antal.

4. I protokollet — — — sedlar inlagts.

5. Omslag, varom i 2 och 3 mom. förmåles, tillhandahållas av statsverket. Omslagen skola, utöver de i nämnda moment föreskrivna anteckningar, förses med anteckning, utvisande valdistriktet, där förrättningen äger rum, samt omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill, vilka sigill i protokollet avtryckas.

6. Förrättningen bör utan avbrott bringas till slut. Därest särskilda skäl föranleda avbrott, må förrättningen icke avbrytas i annan ordning än att, sedan de i 2 mom. föreskrivna åtgärder vidtagits, verkställandet av de i 3—5 mom. föreskrivna åtgärder i sin helhet uppskjutes, dock icke längre än till påföljande dag. Innan förrättningen sålunda avbrytes, skall tid för densammans fortsättande tillkännagivas; och skola valkuverten inläggas i omslag, vilka förseglas under minst två närvarandes sigill. Dessa omslag jämte andra till valet hörande handlingar skola därefter läggas i säkert förvar; och må förrättningen ej ånyo företagas, innan valförrättaren inför öppna dörrar förvissat sig om att de åsatta sigillen äro obrutna.

70 §.

Sedan valprotokollet — — — Konungens befallningshavande.

Valförrättaren insände därefter ofördröjligen till Konungens befallningshavande dels de förseglade omslag, som i 69 § avses, dels ock valprotokollet, röstlängden och den i 61 § 5 mom. andra stycket omförmälda förteckning. Sker insändandet med allmänna posten, skall försändelsen assureras.

71 §.

Väljare, som tillhör någon av nedanstående yrkes- eller tjänstegrupper, må, i den ordning i 72—74 §§ föreskrives, avgiva valsedel genom försändelse omedelbart till Konungens befallningshavande; dock att sådan rätt ej må utövas i annat fall än då, enligt vad vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, hinder till följd av yrkets eller tjänstens utövning möter för väljaren att personligen inställa sig vid någon valförrättning, där han kan avlämna sin valsedel.

Hindret skall — — — 74 § stadgas.

Den rätt — — — eller fyrväsendet.

Rätt att — — — makens tjänsteort.

73 §.

Vid anordnandet — — — ojävigt vittne.

Vistas väljaren inom riket, skall såsom vittne anlitas någon av de i 60 § 2 mom. omförmälda personer.

Vistas väljaren utom — — — närmaste man.

De personer — — är sagt.

I fråga — — — såsom vittne.

Är väljaren ej personligen känd för vittnet, åligger honom att styrka sin identitet på sätt i 60 § 3 mom. sägs.

76 §.

1. Det åligger Konungens befallningshavande tillse, att de i 70 § andra stycket omförmälda handlingar snarast möjligt inkomma från alla valdistrikt samt, där så ej sker, från försumlig valförrättare infordra vad som felas. Konungens befallningshavande verkställe även förberedande granskning av nämnda handlingar. Befinnas dessa därvid icke vara i behörigt skick, införskaffe Konungens befallningshavande, där så prövas nödigt, på lämpligt sätt erforderliga upplysningar rörande anledningen härtill.

2. Sedan fullständiga handlingar rörande val, som i 54 § 1 mom. sägs, inkommit från samtliga valdistrikt inom valkretsen, företager Konungens befallningshavande snarast möjligt vid offentlig förrättning, därom kungörelse senast dagen förut införts i ortstidning, sortering av inkomna ytterkuvert, som i 61 § 5 mom. andra stycket avses.

Vid förrättningen granskas sigillena å varje omslag, vilka enligt påteckning innehålla dylika ytterkuvert, samt jämföras med de sigill, som äro å vederbörande valprotokoll avtryckta. Förekommer ej skälig anledning, att omslaget efter tillslutningen blivit öppnat, brytes förseglingen. I annat fall lämnas omslaget orubbat, och vidtages ej ytterligare åtgärd därmed.

Ur de öppnade omslagen uttagas ytterkuverten och ordnas i grupper sålunda, att de ytterkuvert, vilka enligt därå antecknade uppgifter innehålla valkuvert från väljare hörande till en och samma valkrets, sammanföras i en grupp. Ytterkuverten i varje sådan grupp räknas och inläggas för sig i ett eller flera omslag, som omsorgsfullt förseglas under sigill. Å varje omslag antecknas antalet ineliggande ytterkuvert samt såväl den valkrets, där valkuverten avlämnats, som den valkrets, väljarna angivits tillhöra.

Vid förrättningen föres protokoll enligt formulär, som av Konungen fastställles.

3. Omslag, däri vid förrättning jämlikt 2 mom. inlagts ytterkuvert, som angivits innehålla valkuvert från väljare tillhörande den valkrets, inom vilken valkuverten avlämnats, eller annan valkrets inom samma län, lägges till förvar bland de valet i vederbörande valkrets rörande handlingar-

na. Annat omslag, däri vid förrättningen ytterkuvert inlagts, översändes till den Konungens befallningshavande, som skall verkställa sammanräkning för den valkrets, väljarna angivits tillhöra; och bifogas vid översändandet utdrag av protokollet vid förrättningen, utvisande antalet översända ytterkuvert. Sker översändandet med allmänna posten, skall försändelsen assureras.

Finnes beträffande någon utom länet belägen valkrets, att något ytterkuvert, som angivits innehålla valkuvert från väljare tillhörande den valkretsen, icke inkommit, skall bevis därom genom protokollsutdrag översändas till den Konungens befallningshavande, som har att förrätta sammanräkningen för samma valkrets.

4. Då valsedelsförsändelse, varom i 74 § sägs, ankommit till Konungens befallningshavande, skall anteckning därom med uppgift å dagen för ankomsten ske i bok, som för ändamålet upplagts. Försändelserna förvaras under lås.

77 §.

1. Sammanräknandet av rösterna för valet verkställs av Konungens befallningshavande för varje valkrets å tid och ställe, som Konungens befallningshavande bestämmer.

Förrättningen skall utsättas att äga rum så snart ske kan efter det i 70 § andra stycket omförmälda handlingar från samtliga valdistrikt i valkretsen ävensom, vid val, som i 54 § 1 mom. avses, omslag och protokollsutdrag, varom i 76 § 3 mom. förmäles, från samtliga utom länet belägna valkretsar kunna beräknas hava inkommit.

Finnes vid förrättningen, att samtliga ovan avsedda handlingar icke inkommit, skall förrättningen uppskjutas till tidpunkt, då det felande kan beräknas vara tillgängligt. Tid och ställe för den uppskjutna sammanräkningen skall offentligen tillkännagivas, och kungörelse därom införas i ortstidning.

2. Vid sammanräkning för val, som i 54 § 1 mom. avses, uppläses det vid förrättning jämlikt 76 § 2 mom. för valkretsen förda protokoll tillika med utdrag, i vad valkretsen rör, ur protokoll vid sådan förrättning för annan valkrets inom samma län ävensom inkomna protokollsutdrag, som i 76 § 3 mom. sägs; varjämte förseglingen till omslag, som inkommit med sistnämnda protokollsutdrag eller jämlikt nyssberörda lagrum lagts till förvar bland de valet i valkretsen rörande handlingarna, granskas. Vid sammanräkning, som i 54 § 2 mom. avses, granskas sigillen å varje omslag, som inkommit från valförrättare inom valkretsen och enligt påteckning innehålla ytterkuvert, som i 61 § 5 mom. andra stycket sägs, vilka sigill jämföras med de sigill, som äro å vederbörande valprotokoll avtryckta.

Förekommer ej skäl原因 anledning, att omslag efter tillslutningen blivit öppnat, brytes förseglingen. I annat fall lämnas omslaget orubbat, och de däri inneslutna valsedlarna inverka ej på valet.

De i omslagen inlagda ytterkuverten brytas, och valkuverten jämte identitetsbevisen uttagas och granskas. Finnas flera valkuvert härröra från samma valman, äro de alla ogilla och läggas orubbade åsido.

Vidare tillses, beträffande valkuvert, som personligen avlämnats av väljaren, att denne är i röstlängd för valdistrikt inom valkretsen upptagen såsom röstberättigad och icke har vid valförrättningen i detta distrikt utövat sin rösträtt, samt, beträffande valkuvert, som avlämnats genom den röstandes äkta make, att detta inkommit till Konungens befallningshavande i samma ytterkuvert som det valkuvert, vilket avlämnats av sistnämnda make för egen del, ävensom att båda makarna äro i röstlängden för ett och samma valdistrikt upptagna såsom röstberättigade och icke vid valförrättningen därstädes utövat sin rösträtt. Finnas nämnda villkor uppfyllda, och är valkuvertet tillslutet och utan annat märke än vederbörlig ändamålsbeteckning, nedlägges kuvertet i en urna, i sammanhang varmed i röstlängden vid den röstandes namn antecknas, att rösträtten utövats. I annat fall lägges kuvertet orubbat åsido såsom ogillt.

3. Hava valedelsförsändelser, varom i 74 § sägs, ankommit, räknas desamma och antalet jämföres med den över dylika försändelser förda boken. Därefter brytas försändelsernas ytterkuvert. Har försändelse ankommit senare än dagen efter valet eller har därtill begagnats annat ytterkuvert än i nämnda paragraf föreskrives eller förekommer skälig anledning att ytterkuvert efter tillslutandet blivit öppnat, lämnas kuvertet obrutet och däri innesluten valedel vare utan verkan på valet.

Sedan ytterkuverten brutits, granskas innerkuverten med vidfästade blanketter. Finnas flera kuvert härröra från samma valman, äro de alla ogilla och läggas orubbade åsido.

I övrigt skall tillses,

att den, som avgivit valedeln, är i röstlängden för det å blanketten angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad och icke har vid valförrättningen därstädes eller, på grund av identitetsbevis, vid valförrättning i annat distrikt avgivit valedel.

att han jämlikt 71 § är behörig att i förevarande ordning avgiva valedel,

att valedel avgivits inom den i 72 § stadgade tid och i enlighet med föreskrifterna i 73 och 74 §§, samt

att innerkuvertet är tillslutet och utan annat märke än ändamålsbeteckning.

Finnas nämnda villkor uppfyllda, avskiljes blanketten och innerkuvertet nedlägges i den i 2 mom. omnämnda urna, i sammanhang varmed i röstlängden vid den röstandes namn antecknas, att rösträtten utövats. I annat fall lägges kuvertet orubbat åsido såsom ogillt.

4. De från valförrättarna insända protokollen över röstningen i valdistrikten inom valkretsen granskas var för sig och sigillerna å de vid varje protokoll fogade omslag, varom i 69 § 3 mom. förmäles, jämföras med de

sigill, som äro å protokollet avtryckta. Förekommer därvid ej skäligen anledning, att omslaget efter tillslutningen blivit öppnat, brytes förseglingen. I annat fall lämnas omslaget orubbat, och de däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet.

78 §.

Efter det protokollen från de särskilda valdistrikten upplästs, de valkuvert, som nedlagts i en urna, uttagits ur denna, samt valsedlarna uttagits ur dessa kuvert och ur de från valförrättarna insända valkuverten samt jämte de från valförrättarna insända valsedlarna granskats, pröve Konungens befallningshavande valsedlarnas giltighet och meddele de beslut, vartill valsedlarna och protokollen, med hänsyn jämväl till enligt 76 § 1 mom. inhämtade upplysningar, må giva anledning.

95 §.

Valnämnden eller — — — ordentligen verkställas.

Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, skola gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

96 §.

Valkuvert och ytterkuvert skola vara av ogenomskinligt papper och försedda med ändamålsbeteckning samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet.

Formulär till ändamålsbeteckning samt övriga anteckningar å nämnda kuvert med därvid i förekommande fall fogad blankett ävensom till identitetsbevis och i 61 § 5 mom. andra stycket omförmäld förteckning fastställas av Konungen.

Omslag, som i 69 och 76 §§ avses, skola vara av hållfast beskaffenhet. Formulär till anteckningar å desamma fastställas av Konungen.

Kommunala vallagen.

35 §.

Väljare, som tillhör någon av nedanstående yrkes- eller tjänstegrupper, må i den ordning i detta kapitel föreskrives avgiva valsedel genom försändelse omedelbart till den myndighet, som har att verkställa sammanräkning av de vid valet avgivna rösterna. Denna rätt må dock ej utövas i annat fall än då, enligt vad vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, hinder för väljarens personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund av yrkets eller tjänstens utövning.

Hindret skall — — — 39 § stadgas.

Den rätt — — — eller fyrväsendet.

Rätt att — — — makens tjänsteort.

37 §.

1 mom. Vid anordnande — — — ojävigt vittne.

Vistas väljaren inom riket, skall såsom vittne anlitas på landet ordförande, ledamot eller suppleant i valnämnd eller i kommunalnämnd samt i stad tjänsteman eller annan, som magistraten för sådant ändamål förordnar.

Vistas väljaren utom — — — närmaste man.

De personer — — — är sagt.

I fråga — — — såsom vittne.

Formulär.**Formulär till identitetsbevis.****IDENTITETSBEVIS**

att användas vid valsedelsavlämning i

..... valdistrikt

..... valkrets

vid valet till Riksdagens andra kammare, som hålles den

.....
(bevisinnehavarens fullständiga namn.).....
(titel eller yrke.)

född den

enligt egen uppgift såsom röstberättigad uppförd i röstlängd inom

..... valkrets,

..... kommun

med bostad enligt röstlängden

1 { är för mig personligen känd
har inför mig styrkt sin identitet medelst

2 { samt har styrkt sig vara gift med

(bevisinnehavarens makes fullständiga namn.)

född den, enligt uppgift uppförd såsom
röstberättigad i samma röstlängd som sin make,

intygas

den

(ort, dag och år för bevisets utfärdande.)

.....
(bevisutfärdarens underskrift.).....
(uppdrag eller förordnande, som berättigar bevisutfärdaren att tjänstgöra som sådan.)Att de i detta bevis om mig antecknade uppgifterna äro riktiga
vitsordas......
(bevisinnehavarens egenhändiga namnteckning, verkställd i bevisutfärdarens närvaro.)

1) Det ej tillämpliga överstrykes.

2) Överstrykes om ej ifyllande sker.

Formulär till valkuvert.

(Framsida.)

A rectangular box representing the front of a ballot envelope. The text is centered and reads: **VALKUVERT**
vid val till
Riksdagens andra kammar.

10 cm.

12 cm.

(Baksida.)

A rectangular box representing the back of a ballot envelope, showing a V-shaped fold at the top. The text is centered and reads: *Häri inlägges av väljaren personligen
en valsedel, varefter kuvertet
tillslutes och framlämnas till
ordföranden.*

Formulär till ytterkuvert.

(Framsida.)

Från _____	valkrets, _____
	valdistrikt.
<p><i>Ytterkuvert att av valförrättare användas vid val till riksdagens andra kammare för inläggande av valkuvert och identitetsbevis, avlämnade av väljare, som ej är uppförd i valdistriktets röstlängd. Har väljaren avlämnat valsedelsförsändelse från sin äkta make, skola såväl det valkuvert, väljaren avlämnat för egen del, som innerkuvertet i försändelsen jämte identitetsbeviset här inläggas.</i></p>	
<p>Väljaren, som avlämnat ineliggande valkuvert, är enligt identitetsbeviset uppförd i röstlängd inom</p> <p>_____ valkrets, _____ kommun.</p>	

12 cm.

15 cm.

(Baksida.)

<p>Detta ytterkuvert tillsluts genast och nedlägges i valurnan.</p>
--